

Om at oversætte Martinus

En tale og to universitetseksamensopgaver

Mary McGovern

Udgiverens forord

I efteråret 2007 stod Världsbild förlag pludselig i en situation hvor nye kræfter måtte træde til og løfte arbejdsopgaverne med at oversætte og udgive Martinus-litteraturen på svensk. Et intensivt arbejde med at indsamle tilgængelig viden begyndte. Hvad kendetegner en god oversættelse? Er der metoder der kan være til hjælp? Hvilke forudsætninger gør sig særligt gældende for oversættelsen af Martinus' værk?

En dag fik vi en skat i hænde. Det viste sig at kunsten at oversætte og overvejelserne derover har udviklet sig til en universitetsdisciplin, en videnskab. Og at Martinus' engelske oversætter, Mary McGovern, har studeret denne videnskab på Københavns Universitet. Og dér skrevet to afhandlinger om netop dette at oversætte Martinus.

Marys afhandlinger fandtes på daværende tidspunkt kun som dokumenter i et forældet computerprogram, og i en enkelt udskrift på engelsk og på dansk. De var egentlig ikke længere tilgængelige for de mennesker som kunne have gavn af dem.

Fremover vil stadig flere ønske vejledning idet de tager fat på opgaven med at oversætte Martinus til deres respektive modersmål. I lyset af al den glæde og inspiration Marys arbejde har givet os, besluttede vi os for sammen med hende at gøre disse afhandlinger tilgængelige i et skrift som let kan distribueres og læses af andre oversættere. Vi gengiver dem her i dansk oversættelse og indleder med Marys ord om oversætterens rolle: Udsigten fra broen – om oversætterens rolle.

Stockholm, juli 2009

Ulf Sandström

Lisbeth Lanemo

Til mine kollegaer i oversættergruppen på Martinus Institut

De to eksamensopgaver:

“Martinus Instituts retningslinier for oversættere af Martinus’
værker set i lyset af oversættelsesvidenskaben”

samt

“En kommenteret oversættelse til engelsk af uddrag fra
Det Tredie Testamente – Livets Bog af Martinus”
er oversat fra engelsk af Jens Pedersen.

Gennemgående forkortelser:

SL = source language (kildesproget)

TL = target language (målsproget)

Det følgende er udtryk for mine synspunkter og valg på det tidspunkt, da det blev skrevet. Flere år er gået siden da, og om end mine holdninger *er de samme*, ville jeg muligvis i visse, *konkrete* tilfælde have valgt at oversætte anderledes. Man udvikler sig jo med årene.

Som årene er gået, har også adgangen til internettet udviklet sig. At søge på nettet efter løsninger var ikke muligt for mig på det tidspunkt.

Siden hen er der også udkommet flere bind af Livets Bog i engelsk oversættelse.

Mary McGovern, maj 2009

Copyright © Mary McGovern

Udgiver: Världsbild förlag AB
www.varldsbild.se

Opsætning: www.mossback.se

Forsidefoto: Portræt af Martinus – sandsynligvis fra 1930erne.
Fotograf: ukendt. Gengivet med tilladelse fra Martinus Institut.

1. udgave 2009, 2. oplag 2010.

Indholdsfortegnelse

1. Udsigten fra broen – om oversætterens rolle	7
2. Martinus Instituts retningslinier for oversættere af Martinus' værker set i lyset af oversættelsesvidenskaben	12
3. En kommenteret oversættelse til engelsk af uddrag fra <i>Det Tredie Testamente – Livets Bog</i> af Martinus	38

Udsigten fra broen – om oversætterens rolle

En tale ved Mindedagen på Martinus Center,
Klint d. 5. august 1998

Jeg havde tænkt at kalde mit indlæg om oversætterens rolle “Udsigten fra broen”, fordi oversætteren fungerer som en bro mellem Martinus og den udenlandske læser og dennes kultur. For at kunne være en farbar og stabil bro skal oversætteren opfylde visse betingelser. Først og fremmest skal han eller hun have indgående kendskab til det danske sprog, hvis man altså oversætter direkte fra Martinus’ original. Dette er den mest ideelle fremgangsmåde, men den er ikke altid mulig. Vi har set igennem årene, at Martinus’ bøger er blevet oversat til diverse sprog via oversættelser. De første engelske oversættelser af bl.a. *Logik* og *Påske* var oversat via esperanto, og det samme er tilfældet med den japanske oversættelse af *Den Ideelle Føde*. I disse dage udkommer *Menneskehedens Skæbne* på tyrkisk; den er blevet oversat fra den engelske oversættelse. Men den ideelle løsning er altså at oversætte direkte fra den danske tekst til éns modersmål. Udover et indgående kendskab til dansk kræver det et indgående kendskab til éns modersmål. Her har de fleste af os i oversættergruppen – udover at have gjort alt vi kunne for at forbedre vores sprogbrug – allieret os med lingvister, forlagsredaktører og almindelige indfødte læsere for at få kontrolleret, at vores eget sprog er godt nok. Mange af os er flyttet til Danmark for at lære dansk og studere kosmologi. Og det er selvfølgelig en kæmpe fordel. Men det har den ulempe, at man nemt kan miste kontakt med sit modersmål. Hvis man er klar over dette problem, er der meget, man kan gøre for at modvirke alt for meget forfald, f.eks. se kabeltv, læse bøger og blade på éns eget sprog, specielt åndelig litteratur, og rejse hjem på ferie en gang imellem. Med dette indgående kendskab til både dansk og éns modersmål er der jo også mulighed for at tage en egentlig oversætteruddannelse og lære noget om oversættelsesteori og -teknik.

Oversættelsesteoretikere stiller også det krav til oversætteren, at han eller hun skal have et grundigt kendskab til det stof, der skal oversættes, et synspunkt som Martinus delte. I *Samarbejdsstrukturen* (s.104) står følgende:

Det forudsættes, at en oversætter af Martinus værker først gennemlæser en stor del af værket og sætter sig ind i dette verdensbillede og dernæst arbejder så meget med terminologien, at der er stor sikkerhed for, at den kan gennemføres konsekvent og gennemgående.

I mit forsøg på at lære mere om kunsten at oversætte læste jeg bl.a. to bøger af Eugene Nida, en amerikansk oversættelsesteoretiker som har forsket meget i oversættelsesprocessen med bibeloversættelser som udgangspunkt.

Bibeloversættelser er interessante, dels fordi Bibelen er verdens mest oversatte bog (i 1964 da Nida skrev om det, var Bibelen oversat til 1200 sprog), dels også fordi de har det tilfælles med Martinus, at det drejer sig om at oversætte en "hellig" tekst eller åndelig litteratur, hvor budskabet, hvis man nu forstår det, har en afgørende virkning på éns væremåde, éns indstilling til andre mennesker og alt levende, og ikke mindst, éns forståelse af Gudsbegrebet og éns forhold til Gud. Nidas bøger er gennemsyret af en kærlighed til sandheden, som den afsløres gennem Det Gamle og Det Nye Testamente. Nu er det oversættergruppens opgave at løfte det danske slør over Det Tredie Testamente for den langsomt voksende skare af udenlandske læsere. Ligesom Det Gamle og Det Nye Testamente er det Martinus' mening, at hans samlede værker skal udgives på så mange af verdens sprog som muligt. Lige nu oversættes der til cirka 15 sprog.

Nida mener at:

One should never translate anything one does not admire ... a natural affinity should exist between translator and translated.

Man burde aldrig oversætte noget, man ikke beundrer ... der skulle gerne eksistere en naturlig samklang mellem oversætteren og det, der bliver oversat.

Dette er jo ikke et problem for de fleste nuværende Martinus-oversættere, men det gør det vanskeligt at bestille en oversættelse hos én, der ikke kender noget til Martinus, eller som ikke føler sig i harmoni med analyserne. Jeg samarbejdede en gang med en forlagsredaktør i England, som gennemlæste og kommenterede mine oversættelser. Men tit kommenterede han også analyserne. Da jeg fik mine manuskripter tilbage, stod der tit UTTER RUBBISH! (altså: Det rene vrøvl!) på dem, og det var altså analyserne der var noget galt med og ikke oversættelsen. Han er død nu, men heldigvis dukkede der her i Klint et halvt år efter hans død en engelsk-australsk forlagsredaktør op, som spurgte mig, om jeg havde brug for hjælp med oversættelserne. Kvalificeret hjælp kommer, når man mest har brug for det.

Nida er også af den mening, at det ikke er oversætterens opgave at overgå forfatteren, et synspunkt som også deles af Martinus:

Hvis noget er skrevet primitivt, så skal det blive stående primitivt. Folk må gerne se, at jeg ikke er særlig belæst. (*Samarbejdsstrukturen* s.102).

Nida fortsætter:

In translating the Bible, most outstanding translators have also insisted upon a further requirement, namely, a devout recognition of dependence upon divine grace ... The translator should not only make use of the best scientific [methods], but also invoke and rely upon divine grace for the fulfilment of his task. (Nida 1964:152)

Ved oversættelsen af Bibelen har de fleste fremtrædende oversættere tillige insisteret på endnu et krav, nemlig en from erkendelse af at være afhængig af guddommelig nåde ... Oversætteren bør ikke alene bruge de bedste videnskabelige [metoder] men også påkalde og stole på guddommelig nåde i udførelsen af sit hverv. (Nida 1964:152).

Jeg synes, at det er en god idé at bede, når man oversætter. Vi skal selvfølgelig mobilisere alle vores intellektuelle ressourcer, vores samfølelse med og loyalitet mod Martinus og hans stilsans og være så samvittighedsfulde som mulig, men lidt guddommelig inspiration vil jo ikke skade, især når det drejer sig om at finde ord for tanker, der ikke har været udtrykt på ens eget sprog før og analyser, som ligger uden for vores direkte erfaring.

Oversætterens motiver

Oversætteres motiver eller kombinationer af motiver er måske lige så varierede og talrige som oversætterne selv. En oversætter kan være motiveret af et ægte humanitært formål, nemlig at viderebringe et vigtigt budskab i en forståelig form. En sådan motivation har domineret bibeloversættelse og jeg mener også, at den dominerer oversættelsen af Martinus, hvor penge sjældent er motivet, da det meste oversættelsesarbejde udføres på frivillig basis. Motiver som forfængelighed, berømmelse og lignende kan ikke helt udelukkes, men her opfordrer Martinus til en mere ydmyg indstilling. I *Samarbejdsstrukturen* kapitel 8, som hedder *Medarbejdere*, beskriver han den ligevægt, der er ønskelig hos en medarbejder (også en oversætter) som følger:

... "ligevægtsvæsenerne" ... er blottet for alt begær efter at ville brillere. De er væsener, der er stilfærdige, sympatiske og forstående over for alt og alle. De er væsener, der har let ved at tie stille, når andre er alt for ivrige efter at vise deres kundskab. De er væsener, der ikke på nogen måde ønsker magt og berømmelse. De er væsener, der allerhelst vil leve ukendt og ubemærket og kun kommer offentligt frem i sådanne tilfælde, hvor ikke forfængelighed men pligtfølelse kalder dem...

Som regel oversætter man ikke Martinus' værker helt alene. Man er, som jeg sagde før, nødt til at tage danske- og modersmålslingvister med på råd såvel som andre kyndige kosmologer, når der er spørgsmål om tolkning af f.eks. tvetydige eller mangetydige ord og begreber. Og der er ikke noget, der er så godt for ens forfængelighed som at få kritik, som man jo selv har bedt om, fra andre fagkyndige. Som eksempel kunne jeg nævne, at vi har en diskussion kørende i oversættergruppen for øjeblikket, om hvordan begrebet *det sympatiske anlæg* skulle forstås og oversættes. I den største dansk-engelske ordbog har ordet *anlæg* 17 betydninger og 33 oversættelsesforslag og noget lignende er tilfældet med andre sprog.

Subjektivitet i oversættelsesarbejde

Ingen oversætter kan undgå at blive personligt involveret i sit arbejde. Vores måde at fortolke og oversætte teksten på bliver påvirket af vores sympati for forfatteren og hans budskab, eller vores mangel på samme. Historien har vist, at der sker bevidst fordrejning af tekster af politiske, sociale eller religiøse grunde. Martinus har ønsket, at der ikke foretages nogen som helst ændringer i hans tekster, selv ikke i oversættelse. Man ville jo let kunne se fejl i Martinus' tekster, hvor det, der er skrevet kolliderer med ens egen opfattelse af livet. Som Nida skriver:

... most instances of undue alteration of an original are not the result of any conscious desire to modify or to distort the message, but rather of unconscious personality traits which influence a person's work in subtle and seemingly innocent ways. These are particularly evident when a translator feels inclined to improve on the original, correct apparent errors, or defend a personal preference by slanting his choice of words ...

... de fleste tilfælde af unødige ændringer af en original er ikke et resultat af noget bevidst ønske om at omdanne eller fordreje budskabet, men snarere af ubevidste personlighedstræk, som influerer på et menneskes arbejde på underfundige og tilsyneladende uskyldige måder. De forekommer især, når en oversætter er tilbøjelig til at forbedre originalen, rette åbenbare fejl eller varetage en personlig præference gennem en tilpasning af sit ordvalg ...

... In some instances it is the translator's own sense of insecurity which makes it difficult for him to let the document speak for itself, and in other instances a lack of humility may prompt him to translate without consulting the opinions of those who have studied such texts more fully than himself. (Nida 1964:155)

... I nogle tilfælde er det oversætterens egen følelse af usikkerhed, der gør det vanskeligt for ham at lade dokumentet tale for sig selv, og i andre tilfælde kan mangel på ydmyghed få ham til at oversætte uden at rådføre sig med personer, der har studeret sådanne tekster mere grundigt end han selv. (Nida 1964:155).

Her vil det også være godt, hvis oversætteren anerkender behovet, ikke blot for de kvalifikationer jeg nævnte før, men også for et så fuldt kendskab til sig selv som muligt, til sine svagheder, sin styrke og sit potentiale (dog må man erkende at fuldt kendskab til sig selv er uopnåeligt for de fleste på nuværende tidspunkt). For oversætteren er udtrykket "Kend dig selv" af overordentlig praktisk betydning. Den udenlandske læser er afhængig af oversætteren og det giver oversætteren en vis magt. En høj oversættelsesmoral er derfor meget vigtig, hvis man skal forvalte denne magt i sandhedens og ikke egoismens tjeneste.

Nu kunne der siges mange spændende ting om selve oversættelsesprocessen, men det må være en anden gang. Jeg vil bare afslutte ved at fortælle, at de første bibeloversættere og deres læsere blev brændt på bålet i middelalderens Frankrig. De var anklaget for at have fordrejet og forvansket Guds hellige ord. Jeg håber, at Det Tredie Testaments oversættere møder en mere behagelig skæbne. Vi gør jo vores bedste for ikke at fordreje og forvanske Martinus' ord.

Det er oversættergruppens håb at oversættelserne kommer til at danne de broer, som kan føre udenlandske sandhedssøgere til forståelsen af den daglige oplevelse af livet som en direkte korrespondance med Gud, en korrespondance som de bliver i stand til at reflektere over og til sidst fuldkommengøre.

Litteraturhenvisninger:

Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut (1992)

Eugene Nida: Toward a Science of Translation (1964)

Martinus Instituts retningslinier for oversættere af Martinus' værker set i lyset af oversættelsesvidenskaben

Oversættelsesvidenskab Modul 3 – Eksamensopgave, Københavns Universitet, januar 1996

INTRODUKTION

Biografisk baggrund

Den danske forfatter Martinus blev født i Vendsyssel i 1890. Han fik en meget ringe skoleundervisning og var i det meste af sit tidlige arbejdsliv beskæftiget som mejerist. I 1921 oplevede han en spontan bevidsthedsforandring, der satte ham i stand til at analysere livet og beskrive dets åndelige love og principper. I forordet til *Livets Bog* skriver han:

Jeg var blevet min egen Lyskilde. Den kosmiske Ilddaab, som jeg havde gennemgaaet ... havde altsaa efterladt sig den Kendsgerning, at der i mig var blevet udløst helt nye Sanseevner, Evner der satte mig i Stand til – ikke glimtvis men derimod i *en permanent vaagen Dagsbevidsthedstilstand* at skue alle de bag den fysiske Verden bærende aandelige Kræfter, usynlige Aarsager, evige Verdenslove, Grundenergier og Grundprincipper. Tilværelsesmysteriet var saaledes ikke noget Mysterium for mig. *Jeg var blevet bevidst i Verdensaltets liv og indviet i "Det guddommelige Skabepincip"*. (*Livets Bog* 1, 1932:22–23).

Denne bevidsthedsforandring blev indledningen til et 60 år langt forfatterskab, der påbegyndtes i 1921 og fortsattes til hans død i 1981. Hans samlede værker, der omfatter *Livets Bog* i 7 bind, *Det Evige Verdensbillede* i 4 bind, *Logik, Bisættelse* og 28 mindre bøger samt ca. 250 artikler i bladet KOSMOS, benævnes tilsammen *Det Tredie Testamente* (Se afsnit I: *Værkets hovedtitel*).

I denne opgave vil jeg forsøge at komme nærmere ind på nogle af de retningslinier for oversættere af Martinus' værker, der er angivet i *Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut* (1992). Jeg vil begrænse mig til tre områder: (1) nogle af problemerne ved oversættelse af titler, (2) oversætterens rolle, og (3) ækvivalensproblemerne.

Samarbejdsstrukturen består hovedsagelig af afskrevne båndoptagne udtalelser af Martinus ved rådsmøder på Martinus Institut. Hvor der ikke forefindes konkrete udtalelser om bestemte emner, har rådet enten taget citater fra hans værker eller selv forfattet retningslinier. Kilderne til alle tekststykker i bogen er tydeligt markeret.

Tekstens type

Rent praktisk er der indlysende grund for en oversætter til at typebestemme den tekst, han står overfor: han må have en rimelig idé om, inden for hvilket (inter)tekstuel univers pågældende tekst opererer. (*Den originale oversættelse* af Annette Lindegaard, DAO 6, 1995, s. 30–31).

Martinus kan betegnes som en moderne dansk mystiker, hvis analyse af livets åndelige love er baseret udelukkende på personlig oplevelse. Han var ikke noget meget belæst menneske. Han havde ikke studeret teosofi, antroposofi, spiritisme eller andre af tidens populære åndelige retninger. Han var fortrolig med den kristendom, han lærte som barn. Hans værker bygger derfor ikke på en argumenteren for eller imod andre mystikers teorier og ideer.

Man kunne kategorisere hans skrifter som litterære tekster over emnet åndsvidenskab, der også indeholder filosofiske, analytiske, matematiske, bibelske og poetiske passager. De stiller store krav til oversætterens forståelse af dem. (Se afsnit II: Oversætterens rolle). Samtidig udgør de, hvad Newmark ville betegne som en “autoritativ udtalelse” eller “hellig tekst” (Newmark, 1988:39–40), hvis autoritet tilskrives den “høje anseelse eller den tillid ... forfatteren nyder”. Som Newmark anfører, har sådanne tekster en tendens til at være denotative snarere end konnotative, men der kan aldrig helt ses bort fra det konnotative element under oversættelsen, og de poetiske tekststeder frembyder den største konnotative udfordring.

Martinus bevæger sig i et univers, der for størstedelen ligger uden for læserens ordinære erfaring; han siger selv, at en ekstraordinær sansevne er nødvendig for at opleve, hvad han har oplevet, idet han samtidig garanterer, at alle vil opnå denne evne, og at han ikke er nogen undtagelse eller særtilfælde. Denne sansebegrænsning er en vanskelighed for oversætteren, der i nogen grad må være fortolker af originalteksten.

Sprog og stil

Nogle kritikere betragter Martinus’ skrivestil som det smukkeste dansk, der nogensinde er skrevet, mens andre synes, det er ganske forfærdeligt. Særpræget er det i hvert fald. Det kendetegnes af lange, ubrudte tankerækker i meget lange sætninger med mange indskudte sætninger og led. Han skaber ny terminologi og mange nye sammensatte ord, og han bruger almindelige ord symbolsk. Han skriver tillige ud fra et perspektiv, der er fremmed for oversætteren, perspektivet af en bevidsthed, der hævder at være bevidst om det evige og uendelige på samme måde, som vi er det om det tidsbestemte og begrænsede. Dette fører til sære begreber og konstruktioner som “det jordiske menneske”, hvor oversætteren fristes til at droppe “jordiske” (men ville begå en fejl derved), da han jo ikke kender til andre mennesker end de jordiske. Et lignende eksempel er “menneskeheder”, idet der ifølge Martinus også findes menneskeheder på andre planeter.

Martinus gør ikke krav på, at hans stil og sprogbrug er perfekt, da der jo er alt for stort et svælg mellem sprogets nuværende udviklingstrin og det ophøjede stof, han ønsker at skildre.

Da åndelige erfaringer eller kendsgerninger jo er af langt nyere og sjældnere fremtræden for de jordiske mennesker end de materielle, er sproget ganske naturligt i disse førstnævnte felter ikke udviklet til en sådan standard som i de sidstnævnte. (KOSMOS 1933 nr. 6 s. 4–5 citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 97–100).

Som forsvar for sin ret tunge stil skriver han:

Da al filosofi, visdom eller åndsvidenskab jo hører til de områder, til hvilke det gængse sprog endnu ikke har tilstrækkeligt gloseforråd og derfor altid må udtrykkes ved indirekte brug af sproget eller ved gloser, der i virkeligheden er udtryk for detaljer inden for den materielle verden, er det givet, at stilen i en skildring af åndelige problemer aldrig nogen sinde kan stå mål med stilen i en beretning om materielle ting, ganske uanset hvem forfatteren så end er, og hvor genial han så end må siges at være, før engang i fremtiden, når sproget bliver så udviklet, at det yder det samme righoldige gloseforråd til den førstnævnte form for beretning, som det nu yder til den sidstnævnte form. (KOSMOS 1933 nr. 6 s. 4–5 citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 97–100).

For den fremskredne sandhedssøger er stilen imidlertid af underordnet betydning i forhold til indholdet.

For ham (den udviklede eller fremskredne sandhedssøger) er stilen, rytmen, trykfejl e.l. ganske underordnet. Han er opfyldt af et hundrede procents begær efter at komme til kernen bag stilen og ordene. Han ser, at kun den er det absolut væsentlige ... (KOSMOS 1933 nr. 6 s. 4–5 citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 97–100).

En indfødt rådgiver er nyttig for den udenlandske oversætter, som ikke nødvendigvis kan vide, at et udtryk eller en udtryksmåde forekommer lige så mærkværdig for en dansker som for ham selv. At vide, hvor mærkværdig eller usædvanlig originalen er, hjælper ham til at finde en løsning, der dynamisk eller situationsbeskrivende er tilsvarende mærkværdig eller usædvanlig.

Martinus' egen analyse af sin stil i KOSMOS 1933 og andetsteds hjælper oversætteren med at finde ud af, hvor på skalaen mellem de to yderpunkter, formel og dynamisk ækvivalens (mere om dette senere), han bør placere sin oversættelse.

Som konklusion vil jeg sige, at vi har at gøre med tekster med et særdeles originalt og autoritativt indhold, med personlig stil, hvor "en fuldstændig gengivelse af ideerne i originalen" (Tytler *Essay on the Principles of Translation*, 1791 citeret i Pedersen 1994:22) er vigtigere end hensynet til stil.

I. VÆRKETS HOVEDTITEL

Jeg har altid ønsket, at Livets Bog skal hedde “Livets Bog” på alle sprog. (Rådsmøde 22.01.74).

Det skal ikke oversættes, og alle ved, hvad det er (Rådsmøde 12.11.74).

Martinus gav udtryk for, at det er hans ønske, at hele hans værk, alle bind under et betegnes som “Det Tredie Testamente” ... (Rådsmødereferat 05.08.75) (citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 97).

Hvis ovennævnte retningslinier følges, skal titlen *Det Tredie Testamente* oversættes, mens undertitlen *Livets Bog* ikke skal. Dette giver imidlertid to problemer, det ene generelt og det andet specifikt for den engelsk oversættelse. Det generelle problem er, at alle 42 bøger kaldes *Det Tredie Testamente* (plus den pågældende undertitel, f.eks. *Livets Bog*, *Det Evige Verdensbillede*, *Logik*), hvilket forårsager forvirring, når boghandlere eller private bestiller bøgerne – isæt fordi *Livets Bog* er uforståeligt for udenlandske læsere. I praksis synes det at betyde, at oversættelser af Livets Bog bliver kendt som *Det Tredie Testamente*, mens de øvrige bøger bliver kendt ved deres undertitel. Problemet bliver lidt forvirrende derved, at ældre udgaver uden fællestitlen *Det Tredie Testamente* stadig er i omløb. Til trods for Martinus’ ønske fremsat i førstnævnte citat fra 1975 blev titlen *Det Tredie Testamente* ikke anvendt før kort tid efter hans død i 1981, da Borgens Forlag overtog udgivelsen af hans værker på originalsproget dansk. Borgen genoptrykte Livets Bog i 1981 med titlen *Det Tredie Testamente – Livets Bog*.

Det for den engelsk oversættelse særlige problem er ordet *bog*, der på engelsk betyder 1) et område med våd, sumpet jord bestående af rådrende plantedele og 2) et lokum eller toilet i britisk og australsk slang. Sidstnævnte betydning af *bog* fremkalder gerne en fnisen hos den engelske læser, mens den førstnævnte skaber forvirring. Af disse grunde ville jeg foreslå – desuagtet at vi skal beholde den danske titel på bøgernes omslag og i teksten, således som Martinus ønskede det – at vi oversætter den ved første lejlighed, helst inde i bøgerne som oversætters anmærkning på en af titelsiderne som i den engelske oversættelse af *Livets Bog 1*, 1987.

Martinus wished his main work “The Third Testament” to be referred to throughout by the Danish subtitle “Livets Bog”, pronounced “Leevets Boh” (The Book of Life).

Martinus ønskede, at hans hovedværk “Det Tredie Testamente” i alle forhold omtales ved den danske undertitel “Livets Bog”.

(Dette punkt er imidlertid ikke uden fejl, da det giver det indtryk, at *Det Tredie Testamente* er titlen på hovedværket *Livets Bog* alene og ikke på hans samlede værker.)

I artikler i bladet KOSMOS og andre publikationer ville jeg foreslå, at *Livets Bog* omtales som *Livets Bog (The Book of Life)* – d.v.s. oversat til det

pågældende sprog – første gang titlen forekommer og derefter som *Livets Bog* uden yderligere forklaring.

Og således beriges verdens sprog med fremmedord – “With foreign spoils” (John Dryden, *Essays*, bind 1, 1900, citeret i Pedersen 1987:22). På samme måde som ord fra indisk religion og filosofi såsom *Baghavat Gita*, *yoga*, *Upanishad* og fra østerlandsk tænkning som *Zen*, *Tai-Chi* og *judo* tilføres mange sprog og er blevet en integreret del af dem, uden at folk nødvendigvis ved, hvad de oprindelige ord på sanskrit, japansk eller kinesisk egentlig betyder, således forventes det også, at *Livets Bog* vil blive et dansk bidrag til sprogenes videre udvikling (sammen med *smorgasbord* og andre verdslige eksempler).

II. OVERSÆTTERENS ROLLE

“Ingen diskussion om oversættelsesprincipper og -metoder kan tillade sig at betragte oversættelse som noget adskilt fra oversætteren”, siger Eugene Nida i *Toward a Science of Translating* (1964:145).

Since the translator himself is the focal element in translating, and thus there cannot be any completely impersonal objectivity in his work – since he is a part of the cultural context in which he lives – his role is central to the basic principles and procedures of translating ... The translator must have an excellent background in the source language and at the same time must have control over the resources of the language into which he is translating. He cannot simply match words from a dictionary; he must in a real sense create a new linguistic form to carry the concept expressed in the source language. (Nida 1964:145)

Eftersom oversætteren selv er det centrale element i oversættelsesarbejdet, og der således ikke kan være nogen fuldstændig upersonlig objektivitet i hans arbejde – eftersom han er en del af den kultursammenhæng, hvori han lever – så er hans rolle central for de grundlæggende principper og metoder i oversættelsesarbejdet ... Han må have en udmærket baggrund i kildesproget og må samtidig beherske det sprogs ressourcer, som han oversætter til. Han kan ikke nøjes med at slå ordene op i en ordbog; han må i realiteten skabe en ny sproglig form til at frembære det begreb, der er udtrykt på kildesproget. (Nida 1964:145).

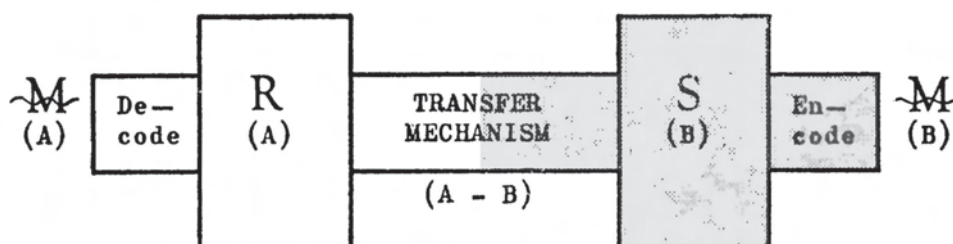
Model for oversætterens rolle

På en måde kan oversætterens situation sammenlignes med Martinus'. Mens han skulle nedtransformere denne høje viden, han havde adgang til, så skal vi transformere den foreliggende tekst over til et andet sprog. (André Stroobant, *At oversætte hvad der står*, Haag 1994).

Endnu forstår psykologer og neurologer ikke, hvordan sproglige data lagres i hjernen. Der er argumenter for og imod en rumopdelingsteori, hvor forskellige områder af hjernen tager sig af forskellige sprog. Imod denne teori er det forhold, at folk beholder en hel del rumopdeling efter at have lært forskellige fag på forskellige sprog. (Nida 1964:145). Har den udenlandske (ikke-danske) oversætter eksempelvis studeret Martinus Kosmologi på dansk og har haft ringe eller ingen adgang til oversættelser af Martinus' værker til sit modersmål, vil han stå over for det problem at skulle genskabe på målsproget et helt terminologi- og begrebsområde, som måske ikke tidligere har været udtrykt på dette sprog. Problemet kan forværres derved, at oversættere, der er flyttet til Danmark for at lære at beherske dansk, let kan miste kontakten med deres modersmål. (Bates 1936 citeret i Pedersen 1987:38). Hvis man imidlertid er opmærksom på dette forhold, er der meget, man kan gøre for at modvirke alt for meget forfald (f.eks. investere i kabel-tv, læse litteratur på ens eget sprog, specielt litteratur omhandlende ens fagområde, rejse hjem på ferie).

At have kendskab til to sprog er i sig selv ingen garanti for, at en person kan fungere som oversætter. (Nida 1976:145). Betydelig erfaring i at skifte sprog er en forudsætning.

Vi lægger de udviklede psykologiske og neurologiske processer til side og går over til at se på en model af oversætterens aktivitet.

Nida 1964 s. 146 fig. 41

S = source = kilde

M = message = budskab

R = receptor = modtager

A = source language = kildesprog

B = target language = målsprog

Decode = afkode

Transfer mechanism = overføringsmekanisme

Encode = indkode

In this model a message in Language A is decoded by the receptor (R) into a different form of language A. It is then transformed by a "transfer mechanism" into Language B, and the translator then becomes a source (S) for the encoding of the message into language B... the translator must not only discover corresponding symbols with which to communicate the message in B, but must also organise these symbols in the form required by language B.

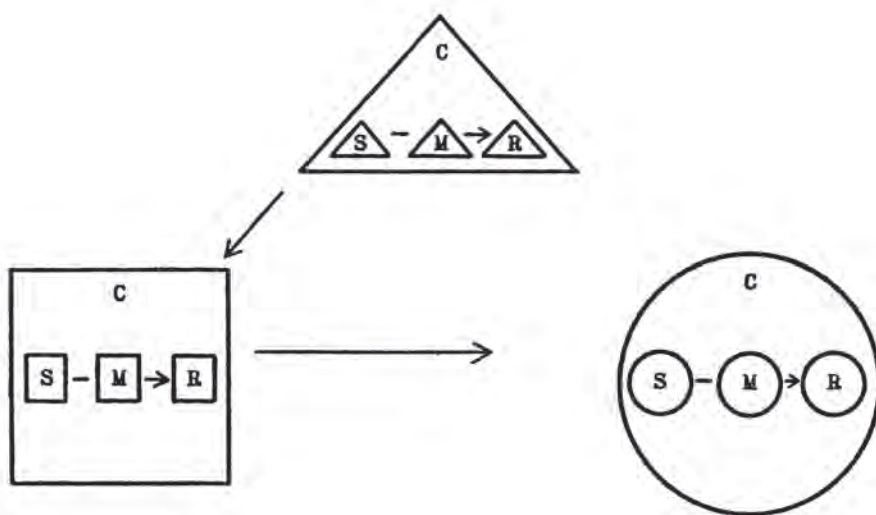
Basically we may describe translating as a process in which the concept is transferred, possibly in essentially “kernel” form, and then the corresponding utterance in language B is generated... (Nida 1964:16)

I denne model bliver et budskab på sprog A afkodet af modtageren (R) til en anden form af sprog A. Det bliver så overført gennem en “overføringsmekanisme” til sprog B, og oversætteren bliver nu en kilde (S) for indkodning af budskabet til sprog B ... oversætteren skal ikke kun finde korresponderende symboler, ved hvilke budskabet i B kan kommunikeres, men skal også organisere disse symboler i den for sprog B nødvendige form. Helt enkelt kan vi beskrive oversættelse som en proces, hvor begrebet overføres, muligt essentielt i “kærneform”, og derefter frembringes det tilsvarende udsagn på sprog B ... (Nida 1964:16).

Pedersen (1987:102) gør med rette indsigelse mod Nidas idé om overførsel af sætninger i kærneform, da der jo er mange parallelle former mellem nært beslægtede sprog (f.eks. I love you; Jeg elsker dig; Ich liebe dich). Nidas idé kan imidlertid være relevant, når det drejer sig om mindre nært beslægtede sprog, hvor SL's (kildesprogets) budskab må analyseres og derefter omkonstrueres på TL (målsproget).

Etnolingvistisk oversættelsesmodel

Det kulturmiljø, som oversættelsen finder sted i, er af stor betydning “... i et forsøg på at beskrive disse intersproglige og interkulturelle faktorer, må vi tage tidsforskelle (dvs. oversættelser fra gamle tekster, ofte af sprog, der er uddøde) og kulturforskelle med i betragtning”.

Nida 1964 s. 147 fig. 42

S = source = kilde
M = message = budskab
R = receptor = modtager
C = culture = kultur

Ovenstående figur illustrerer den typiske situation, hvor en engelsktalende oversætter prøver at gengive det bibelske budskab (fra græsk eller hebræisk) på et nutidigt ikke-indoeuropæisk sprog. Bemærk, at de lange pile angiver oversættelsesprocessen, først fra græsk eller hebræisk til engelsk og derpå til et tredje sprog; at de små trekanten, firkanter og cirkler omkring S, M og R i hvert tilfælde skal illustrere den måde, hvorpå deltagerne og budskabet afspejler hele den kulturelle sammenhæng, hvori kommunikationen finder sted; at den vertikale dimension repræsenterer tidsforskelle, og at de forskellige former skal fremhæve de generelle kulturforskelle.

Ideelt set ville man oversætte direkte fra SL til TL som i den første af Nidas to ovenstående modeller, men dette er ikke altid muligt, bl.a. grundet en mangel på ordbøger og kompetente oversættere. Her kunne Nidas anden model finde anvendelse. Et eksempel herpå er de første oversættelser af Martinus til engelsk (*Påske* og *Logik*), der foretoges via esperanto. Lad os tage oversættelsen af *Logik* som eksempel. Tidsfaktoren er ikke så stor som i bibelske oversættelser, og vi har ikke problemet med, at kildesproget er uddøet. *Logik* blev skrevet i 1938, oversat til esperanto i 1962 og til engelsk fra esperanto i 1967.

Fra kapitel 37:

Dansk original:

Er der da slet ingen Forskel paa Seksualisme og Kærlighed? – Nej,
i Grundprincippet eksisterer ingen Forskel.

Esperanto oversættelse:

Ĉu do tute ne ekzistas diferenco inter amo kaj sekseco? – Ne,
ilia baze principo estas la samo.

Her har oversætteren byttet om på ordene, fra “seksualisme og kærlighed” til “kærlighed og seksualisme”, men det betyder ikke noget for forståelsen. Denne ombytning er ikke blevet ført med over i den engelsk oversættelse, men ordet “amo/kærlighed” er forkert oversat.

Engelsk oversættelse:

Is there then no difference between sexual and non-sexual love?
No, their basic principle is the same.

Oversættelsesfejlen i den engelske version (*sexual and non-sexual love* i stedet for f.eks. *sexuality and love*) synes at have indsneget sig i processens sidste led, nemlig i oversættelsen fra esperanto til engelsk. Oversættelsesfejlen er temmelig katastrofal, fordi ved at oversætte *kærlighed* til *non-sexual love* bliver kap. 32–57 (cirka) gjort næsten uforståelige, netop fordi kærlighed skal forstås som et udtryk af seksualitet, omend et der er meget forskelligt fra *forelskelse*.

Problemerne her er komplekse. Til dels savnet af gode engelsk ækvivalenter, der klart ville skelne mellem *forelskelse* og *kærlighed* (*love* og *love* kommer vi ikke langt med; *falling/being in love* om det første er en mulighed, men brugen af verbet *falling/being* ville føre til klodsethed i sammensatte ord som *forelskelsesenergi*, *forelskelsestilstand*, *forelskelsesobjekt*, *forelskessympati*

og, tro det eller ej, *forelskelseskærlighed* (Livets Bog, bind 5, 1947:2109). Hertil kommer problemet med at vælge mellem *falling* og *being* i hvert enkelt tilfælde, mens brugen af begge nogle gange ville være hensigtsmæssigt eller nødvendigt.

Problemet kan skyldes utilstrækkeligt kendskab til Martinus' skrifter samt kulturforskelle. Oversætteren, som måske ikke er bekendt med den omfattende analyse af seksualitet i Livets Bog, bind 5, og som kommer fra Storbritannien, hvor "man ikke taler om slige ting", kan være uvillig eller ude af stand til at acceptere, at *kærlighed* (som i *næstekærlighed*, *alkærlighed* osv.) har noget med seksualitet at gøre.

Det er klart, at "ingen oversætter kan undgå at blive farvet af sin egen tid, og det er forkert at stræbe for meget efter at slippe af med denne indflydelse". (Nida 1964:148). Men Martinus Institut og de oversættere, der arbejder for det, er ansvarlige for, at oversætterne oversætter nøjagtig, hvad der står skrevet, selv om de ville foretrække at se noget andet gennem deres kulturelt farvede briller:

Vi må på en eller anden måde sørge for, at oversætteren skriver nøjagtigt, hvad der står, uanset om han selv mener noget andet. (Rådsmøde 03.07.79 citeret i Samarbejdsstrukturen s. 103).

Dette berører imidlertid ikke spørgsmålet om, hvad det betyder at oversætte "nøjagtigt, hvad der står", et tema behandlet af André Stroobant fra Amsterdams Universitet i sin artikel "At oversætte hvad der står" (1994).

I en god oversættelse kan man finde overenskomst mellem kil-desprogteksten og målsprogteksten på de forholdsvis små tekstenheders niveau, dvs. på ordgruppernes og sætningsledenes niveau. Udeladelser og tilføjelser af små enheder forekommer og er tilladt. (Min understregning).

Her tages spørgsmålet om lingvistisk transformation op. Han nævner fire kategorier: (1) omplaceringer, da hvert sprog har sin egen syntaks, dvs. regler for ordenes orden. Disse omplaceringer udføres sædvanligvis automatisk af den erfarne oversætter; (2) ændringer, såsom grammatiske ændringer, ændringer i ordklasse, syntaksændringer (dvs. subjekt bliver objekt), leksikalske ændringer (et mere konkret udtryk kan være tiltrængt på målsproget); (3) tilføjelser, hvor et eller to forklarende ord tilføjes for at udfylde et kultursvælg; og (4) udeladelser, hvor for eksempel en hel sætning kan erstattes af et enkelt ord.

Her synes Stroobant at tilslutte sig W. Fulkes kritik af misforstået bogstavtro: de konstruerer "... mange ufuldkomne sætninger ... fordi man tilsyneladende ikke vil tilføje det, som ved oversættelse ikke er nogen tilføjelse men en sand oversættelse". (Fulke 1843:552 citeret i Pedersen 1987:18). Fulke går over til at udpege forskellene mellem sprog, der udelukker ord-for-ord oversættelse.

Oversætterens forhold til kilde- og modtagersprogene

Ideelt set burde man oversætte fra et tillært sprog til ens modersmål. (Nida 1964:150). Som tidligere nævnt kan der selvfølgelig gøres undtagelse herfra, hvor der ikke er kompetente oversættere til rådighed. Eksempler herpå er oversættelsen af: *Den Ideelle Føde* via esperanto til japansk, *Åndsvidenskabens Nødvendighed* via engelsk til russisk, syv af Martinus' bøger via esperanto til tjekkisk, *Livets Bog* via svensk til serbokroatisk samt ovennævnte oversættelse af *Logik*. Esperanto synes at tjene godt som mellemlid mellem nationalsprog – sikkert bedre end et andet nationalsprog ville, fordi nationalsprog kræver brug af kulturelt betingede talemåder og lignende. Esperanto-oversætterne kan selvfølgelig ikke oversætte til deres modersmål, men oversætter typisk fra deres modersmål til det tillærte sprog.

Grundkravene til oversætteren

Et tilfredsstillende kendskab til kildesproget er det første og mest selvfølgelige krav til enhver oversætter. Endnu vigtigere end dette er, ifølge Nida, fuld beherskelse af modtagersproget. (1964:150).

Certainly the most numerous and serious errors made by translators arise primarily from their lack of thorough knowledge of the receptor language. (Nida 1964:150)

Sikkert er det, at de talrigeste og alvorligste oversætterfejl opstår først og fremmest af mangel på kendskab til modtagersproget. (Nida 1964:150).

Bates hævder imidlertid med nogen ret, at en fuldstændig beherskelse af et sprog er umulig.

A knowledge of English ... would mean acquiring a poet's English, a journalist's, a professor's, a scientist's ... the English of districts, of occupations, of classes etc. (1936:109 quoted in Pedersen 1987:38).

Et kendskab til engelsk ... ville betyde at tilegne sig en digters engelsk, en journalists, en professors, en videnskabsmands ... engelsk fra distrikter, fra beskæftigelser, fra klasser osv. (1936:109 citeret i Pedersen 1987:38).

Beherskelsesgraden for modtagersproget vil ikke desto mindre have en afgørende indflydelse på den tosprogede meddellers kompetence.

Oversætteren skal også have et grundigt kendskab til det pågældende stof (Limaye, 1955, citeret i Nida 1964:151), et synspunkt, som Martinus delte:

Det forudsættes, at en oversætter af Martinus' værker først gennemlæser en stor del af værket og sætter sig ind i dette verdensbillede, og dernæst arbejder så meget med terminologien, at der er stor sikkerhed for, at den kan gennemføres konsekvent og gennemgående. (Samarbejdsstrukturen s. 104).

Nida citerer endvidere Justin O'Brien (1959:85), som udtaler:

One should never translate anything one does not admire ... a natural affinity should exist between translator and translated.

Man burde aldrig oversætte noget, man ikke beundrer ... der skulle gerne eksistere en naturbestemt samklang mellem oversætteren og den, der bliver oversat.

Nida er også af den mening, at det ikke er oversætterens opgave at overgå forfatteren (1964:151), et synspunkt som også deles af Martinus:

Hvis noget er skrevet primitivt, så skal det blive stående primitivt. Folk må gerne se, at jeg ikke er særlig belæst. (Rådsmødereferat 13.01.76 citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 102).

Nida fortsætter:

In translating the Bible, most outstanding translators have also insisted upon a further requirement, namely, a devout recognition of dependence upon divine grace. This element has been repeatedly noted in the attitudes of such translators as Jerome, Wycliffe, Luther, and Tyndale, and is expressly set forth as a prerequisite by Frederick C. Grant (1950:149): "The translator should not only make use of the best scientific philology and exegesis, but also invoke and rely upon divine grace for the fulfilment of his task." (Nida 1964:152)

Ved oversættelse af Bibelen har de fleste fremtrædende oversættere tillige insisteret på endnu et krav, nemlig en from erkendelse af at være afhængig af guddommelig nåde. Dette element har gentagne gange kunnet konstateres i holdningen hos sådanne oversættere som Jerome, Wycliffe, Luther og Tyndale, og anføres udtrykkeligt som en forudsætning af Frederick C. Grant (1950:149): "Oversætteren bør ikke alene gøre brug af den bedste videnskabelige filologi og eksegesi men også påkalde og stole på guddommelig nåde i udførelsen af sit hverv". (Nida 1964:152).

Vi ser den samme holdning i oversætternes forord til oversættelsen af King James udgaven af Bibelen:

And now at last, by the mercy of God, and the continuance of our labours, it [the translation] has been brought unto such a conclusion, as that ...

Og nu omsider, ved Guds nåde og videreførelsen af vort arbejde er den (oversættelsen) blevet bragt til en sådan afslutning, som den ...

Den samvittighedsfulde oversætter af Martinus kunne med fordel følge Grants råd. Efter at have mobiliseret alle sine intellektuelle ressourcer, sin samfølelse med og loyalitet mod forfatteren og dennes stilsans, ville lidt guddommelig inspiration ikke være at foragte, i særdeleshed da stoffet, der skal oversættes, ofte ligger uden for oversætterens direkte (modsat den teoretiske) erfaring.

Oversætterens motiver

Oversætteres motiver eller kombinationer af motiver er måske lige så varierede og talrige som oversætterne selv. (Nida 1964:152). En oversætter kan være motiveret af et ægte humanitært formål, nemlig det at viderebringe et vigtigt budskab i en forståelig form. En sådan motivation har domineret bibeloversættelse og kan meget vel dominere oversættelsen af Martinus, hvor penge sjældent er motivet, da det meste oversættelsesarbejde udføres på frivillig basis. Motiver som forfængelighed, berømmelse og lignende kan ikke helt udelukkes, men her opfordrer Martinus til en mere ydmyg indstilling. I *Samarbejdsstrukturen* kapitel 8, som benævnes "Medarbejdere", beskriver han den ligevægt, der er ønskelig hos en medarbejder (også en oversætter) som følger:

... "ligevægtsvæsenerne" ... er blottet for alt begær efter at ville brillere. De er væsener, der er stilfærdige, sympatiske og forstående over for alt og alle. De er væsener, der har let ved at tie stille, når andre er alt for ivrige efter at vise deres kundskab. De er væsener, der ikke på nogen måde ønsker magt og berømmelse. De er væsener, der allerhelst vil leve ukendt og ubemærket og kun kommer offentligt frem i sådanne tilfælde, hvor ikke forfængelighed men pligtfølelse kalder dem ... (*Omkring mine kosmiske analyser, kap. 19* citeret i *Samarbejdsstrukturen*).

De forskellige kombinationer af erfaring og motivation frembringer forskellige typer oversættere, som er blevet opsummeret i tre hovedkategorier af Nabokov (1941:161):

- 1) the scholar, who certainly commits fewer blunders than the drudge, but who must have, in addition to learning and diligence, some imagination and style if he is to do a good job;
- 2) the well-meaning hack, who laboriously strings words, phrases, and sentences together in intelligible, but stylistically barren, ways; and
- 3) the professional writer, who, on the one hand, may miss the point in his translation because he lacks the scholar's insight, or, on the other, may tend to dress up the real author to look like himself.

- 1) den lærde, som ganske vist laver færre brølere end slideren, men som foruden lærdom og flid også må have fantasi og stil for at kunne lave godt arbejde;
- 2) den velmenende skriverkarl, som møjsommeligt fletter ord,

udtryk og sætninger sammen på forståelige men stilistisk gode måder; og

3) den professionelle skribent, som på den ene side måske ikke får fat i pointen i oversættelsen, fordi han savner den lærdes indsigt eller, på den anden side, kan være tilbøjelig til at klæde forfatteren ud til at ligne ham selv.

Oversætteren som pioner, jordemoder eller holdkammerat

Nida opsummerer, at:

the ideal role of the translator calls for a person who has complete knowledge of both source and receptor languages, intimate acquaintance with the subject matter, effective empathy with the original author and the content, and stylistic facility in the receptor language. (Nida 1964:153)

oversætterens ideelle rolle kræver en person, som har fuldt kendskab til både kilde- og modtagersprog, fuld fortrolighed med stoffet, på inspirerende bølgelængde med originalforfatteren og indholdet samt stilistisk dygtighed på modtagerssproget. (Nida 1964:153).

En sådan ideel sammensætning af evner findes dog sjældent, og de væsentlige elementer i oversætterens rolle må ofte fordeles mellem flere mennesker på forskellige måder. Nida beskriver tre væsentlige måder: 1) som pioner, 2) som jordemoder, og 3) som holdkammerat.

Når han fungerer som "pioner", udfører oversætteren en basisoversættelse, stort set uden hjælp fra andre, selv om han ikke har fuld beherskelse af kildesproget. Han læser oversættelsen højt for indfødte talere af sproget og bruger deres tilbagemeldinger til at forbedre oversættelsen. Denne fremgangsmåde er blevet og bliver benyttet af missionærer, der oversætter Bibelen til et sprog, der endnu ikke har nogen skriftlig form eller boglig tradition – ikke en situation der for tiden er aktuel for oversættelsen af Martinus, men som vil kunne opstå i fremtiden.

"Jordemoder"-rollen forekommer, når den såkaldte oversætter tjener som specialist eller ressource-person, når det drejer sig om fortolkning og om sproglige spørgsmål, mens indfødte talere af sproget selv udfører oversættelsesarbejder.

I "holdkammerat"-rollen kan oversætteren mere eller mindre ligeligt deles med andre om ansvaret for budskabets udformning i modtagerssproget. Til eksempel kan den ene person fortolke meningen i kildesprogets budskab, mens en anden kan foreslå den ækvivalente gengivelse på modtagerssproget, og en tredje kan være ansvarlig for stilen.

"Holdkammerat"-rollen bliver for tiden meget brugt blandt oversættere af Martinus, idet de forskellige medlemmer af holdet i nogen grad udøver "indholdskontrol" samt en betydelig grad af "stilistisk kontrol" over oversættelsen (udtryk lånt fra Cay Dollerups *Control of interlingual mediation in practice: Denmark as a case study*, 1987).

Farer ved subjektivitet i oversættelsesarbejde

No translator can avoid a certain degree of personal involvement in his work. His way of interpreting and translating the text will be influenced by his overall empathy with author and message, or his lack of it. (Nida 1964:154)

Ingen oversætter kan undgå en vis grad af personlig involvering i sit arbejde. Hans måde at fortolke og oversætte teksten på bliver påvirket af hans samhørighedsfølelse for såvel forfatter som budskab, eller hans mangel på samme. (Nida 1964:154).

Historien har vist, at der sker bevidst fordrejning af tekster af politiske, sociale eller religiøse grunde. Martinus har ønsket, at der ikke foretages nogen som helst ændringer i hans tekster, selv ikke i oversættelse:

Det blev igen fastslået, at bortset fra åbenlyse trykfejl, (f.eks. invidid/individ), må der ikke ændres i værkerne uden Martinus' personlige medvirken. Martinus mener i øvrigt, at der næppe er grund til at rette noget som helst. Denne mening blev klart tilkendegivet, efter at der var blevet fremlagt enkelte eksempler, hvor der fra forskellig side havde været tvivl om rigtigheden. Martinus ville dog gerne se nærmere på en liste over tilfælde, hvor læsere kan være i tvivl om rigtigheden i teksten. Martinus udtalte klart, at såfremt han efter at have set nærmere på sagen fandt grund til at ændre enkelte ting, ville han naturligvis rette dem, men han var helt sikker på, at der kun kunne være tale om ganske enkelte ting. Det blev fastslået som helt ufravigeligt, at der ikke må foretages rettelser, heller ikke ved oversættelse (min understregning), uden Martinus' medvirken. (Rådsmødereferat 16.03.76 citeret i Samarbejdsstrukturen s. 102).

Der er adskillige problemer ved dette: (1) at Martinus ikke længere lever og kan spørges, (2) at ikke alle hans originalmanuskripter er i Instituttets besiddelse, og (3) at ingen oversætter med nogen respekt for sit eget sprog kunne lade sin oversættelse indeholde en fejl "svarende til" en fejl i den danske original. Det følgende kan tjene som eksempel på (3):

Den [intellektualiserede følelse eller næstekærlighed] begynder altså at udvikle sig i dyreriget og forvandler sig til det færdige menneske. (*Det Evige Verdensbillede*, bog 2 (1964) 2. udg. 1993:17).

Her har jeg, i min oversættelse fra 1995, taget mig den frihed at ændre "sig" til "the being" (= væsenet), da "sig" forekommer ulogisk. Dog vil tiden måske vise, at jeg har uret.

Der er almindelig enighed om, at det følgende er et eksempel på et forkert ord:

De hvide og violette felter på dette afsnit udgør som nævnt de levende væseners jeg og underbevidsthed. (*Det Evige Verdensbillede, bog 1, 1963:23*).

Her er det helt klart fra teksten før og efter denne sætning, at underbevidsthed er forkert, og at Martinus mener overbevidsthed. Dette er blevet rettet i den engelske oversættelse fra 1969, hvor sætningen gengives som følger:

The white and violet fields in the section constitute, as mentioned, the living beings' "I" and superconsciousness.

Ifølge Martinus' retningslinier i *Samarbejdsstrukturen* kan en sådan rettelse foretages, men kun hvis den ledsages af en fodnote, da sagen ikke altid er så klar som i dette tilfælde.

Ved de enkelte steder i værkerne, hvor der er grund til at mene, der er fejl, kan rådet sætte en fodnote. (Samarbejdsstrukturen s. 103).

Læg mærke til, at det er Martinus Instituts *råd*, der må tage ansvar for en eventuel rettelse, ikke den enkelte oversætter, hvorved der garanteres en vis grad af intersubjektivitet. I praksis er oversætterne dog de bedste fejlfindere, da de jo læser teksten så omhyggeligt. Når han har fundet den formodede fejl, skal oversætteren så forelægge den for rådet til udtalelse.

Man ville let kunne se en fejl, hvor det, der er skrevet kolliderer med ens egen opfattelse af livet. Som Nida skriver:

... most instances of undue alteration of an original are not the result of any conscious desire to modify or to distort the message, but rather of unconscious personality traits which influence a person's work in subtle and seemingly innocent ways. These are particularly evident when a translator feels inclined to improve on the original, correct apparent errors, or defend a personal preference by slanting his choice of words ...

The dangers of subjectivity in translating are directly proportionate to the potential emotional involvement of the translator of the passage... for religious texts it may be rather great, since religion is concerned with the deepest and most universal value systems. In some instances it is the translator's own sense of insecurity which makes it difficult for him to let the document speak for itself, and in other instances a lack of humility may prompt him to translate without consulting the opinions of those who have studied such texts more fully than himself. (Nida 1964:155)

... de fleste tilfælde af unødige ændringer af en original er ikke et resultat af noget bevidst ønske om at danne eller fordreje budskabet, men snarere af ubevidste personlighedstræk, som influerer på et menneskes arbejde på underfundige og tilsyneladende uskyldige

måder. De forekommer især, når en oversætter er tilbøjelig til at forbedre originalen, rette åbenbare fejl eller varetage en personlig præference gennem en tilpasning af sit ordvalg ...

Farerne ved subjektivitet i oversættelsesarbejde står i direkte forhold til oversætterens potentielle følelsesmæssige involvering i passagen ... ved religiøse tekster kan den være ret stor, da religion har at gøre med de dybeste og mest universelle værdisystemer. I nogle tilfælde er det oversætterens egen følelse af usikkerhed, der gør det vanskeligt for ham at lade dokumentet tale for sig selv, og i andre tilfælde kan mangel på ydmyghed få ham til at oversætte uden at rådføre sig med personer, der har studeret sådanne tekster mere grundigt end han selv. (Nida 1964:155).

Martinus' værker frembyder de samme problemer med hensyn til oversætterens potentielle følelsesmæssige involvering. Her er det tilrådeligt for oversætteren, at han anerkender behovet, ikke blot for de tidligere nævnte kvalifikationer men også for et så fuldt kendskab til sig selv som muligt (fuldt kendskab er uopnåeligt for de fleste), til sine svagheder, sin styrke og sit potentiale.

For oversætteren er udtrykket "Kend dig selv" af overordentlig praktisk betydning. (Nida 1964:155). Ifølge Nida "indeholder oversættelsesarbejde en af de mest komplekse intellektuelle udfordringer kendt af menneskeheden" (Nida 1964:155). Det voksende behov for effektiv kommunikation til at overskride nationalsprogenes barrierer har givet oversætteren en position af ny og strategisk betydning. En god oversættelseetik fordrer omhyggelig brug af denne nyfundne betydning.

III. PRINCIPPER FOR OVERENSSTEMMELSE

Martinus ville have os til at oversætte så præcist som muligt. Hans retningslinier for oversættere omfatter følgende:

Generelle retningslinier for oversættelserne

Hovedmål

- *Gengive indholdet meningsmæssigt korrekt og fuldstændigt*
- *Anvende klart og korrekt sprog ...*
- *Oversætte sætning for sætning*
- *Ikke blande sætninger sammen*
- *Eventuelt dele visse meget lange sætninger*
- *Konsekvent bruge gennemgående terminologi ...*

Øvrige retningslinier

- *Bibelcitater oversættes korrekt, og så vidt muligt efter en og samme bibeludgave*
- *Oversætte bevingede ord bevinget*
- *Gengive sprogform og stil i mulig udstrækning (Samarbejdsstrukturen s. 104).*

Men “da der ikke findes to sprog, der er identiske, hverken i de betydninger, der gives modsvarende symboler, eller på de måder hvorpå sådanne symboler ordnes i udtryk og sætninger, er det indlysende, at der ikke kan være nogen absolut overensstemmelse mellem sprogene. Altså findes der heller ingen helt nøjagtige oversættelser.” (Nida 1964:156). Nida fortsætter:

Differences in translations can generally be accounted for by three basic factors in translating: (1) the nature of the message, (2) the purpose or purposes of the author and, by proxy, of the translator, and (3) the type of audience. (Nida 1964:156)

Forskelle i oversættelser kan almindeligvis tilskrives tre hovedfaktorer ved oversættelsesarbejdet: (1) budskabets karakter, (2) det eller de formål forfatteren og (som hans stedfortræder) oversættelsen har, og (3) typen af publikum. (Nida 1964:156).

Da en helt nøjagtig oversættelse altså ikke er mulig, må man overveje, om det er formen eller indholdet, oversættelsens nøjagtighed eller dens æstetik, der skal prioriteres, hvis begge dele af hvert par ikke kan tilgodeses samtidig.

To hovedretninger ved oversættelsesarbejde

Da der “ikke er noget, der hedder identiske ækvivalenter” (Belloc 1931a og b:37) må man søge at finde de nærmest mulige ækvivalenter. Nida præsenterer os for det ældgamle dilemma med ord-for-ord versus “fri” oversættelse i ny terminologi ved at beskrive to fundamentalt forskellige typer på ækvivalens: formel ækvivalens og dynamisk ækvivalens. (Pedersen 1988:19).

Formal equivalence focuses attention on the message itself, in both form and content. (Nida 1964:159)

Ved formel ækvivalens koncentrerer opmærksomheden om selve budskabet i både form og indhold. (Nida 1964:159).

Her har man at gøre med sådanne overensstemmelser som poesi til poesi, sætning til sætning og begreb til begreb. Budskabet på målsproget sammenholdes nøje med budskabet på kildesproget for at kunne bestemme graden af nøjagtighed.

I modsætning hertil beskriver Nida “dynamisk ækvivalens” som “princippet for ækvivalent effekt” (Rieu og Phillips, 1954). Her drejer det sig ikke så meget om at tilpasse målsprogsbudskabet efter kildesprogsbudskabet, men om det dynamiske forhold mellem de to. En dynamisk ækvivalent oversættelse “stiler efter fuldstændig naturlighed i udtrykket og prøver at relatere modtageren til adfærdsformer, der er relevante inden for hans egen kultursammenhæng”. (Nida 1964:159).

Between the two poles of translating (i.e. between strict formal equivalence and complete dynamic equivalence) there are a number of intervening grades, representing various acceptable standards of literary translating. (Nida 1964:160)

Mellem de to oversættelsespoler (dvs. mellem streng formel ækvivalens og fuld dynamisk ækvivalens) er der et antal mellemliggende grader, som repræsenterer forskellige acceptable normer for litterær oversættelse. (Nida 1964:160).

I de sidste ca. 50 år er der sket “en markant forskydning fra den formelle til den dynamiske dimension”. (Nida 1964:160). En af opgaverne for oversættere af Martinus’ værker er at finde ud af, hvilken “mellemliggende grad”, der giver den rigtigste balance mellem trofasthed mod Martinus’ original og kravene til målsproget og dets kultur.

Lingvistisk og kulturel distance

I en diskussion om ækvivalens er der tre forskellige typer beslægtethed, der må tages i betragtning: (1) oversættelse mellem sprog, der er nært beslægtede, både lingvistisk og kulturelt (f.eks. dansk og svensk), (2) mellem sprog som lingvistisk er fjernt fra hinanden men kulturelt nærbeslægtede (f.eks. svensk og finsk), og (3) mellem sprog som både er lingvistisk og kulturelt forskellige fra hinanden (f.eks. dansk og zulusprog).

Hvor de lingvistiske og kulturelle distancer er mindst, ville man forvente det mindste antal alvorlige problemer. Man må imidlertid være opmærksom på såkaldte “falske venner”, dvs. ord som synes at være ækvivalente, men ikke altid er det, f.eks. ordet *rolig* på dansk og svensk.

Når kulturer er beslægtede, men sprogene er vidt forskellige, må oversætteren foretage mange formelle omplaceringer i oversættelsen. Kulturelle ligheder letter problemet ved at frembyde “en række indholdsmæssige parallelismer” (Nida 1964:161). Kulturelle forskelle forårsager mange flere svære komplikationer for oversætteren end forskelle i sprogstruktur.

Hertil kunne man imidlertid bemærke, at Martinus’ værker er relativt fri for specifikt danske kulturelle hentydninger. Der er meget få, men betydningsfulde undtagelser, nemlig henvisninger til H.C. Andersen og *Kejserens nye klæder* i *Vejen til indvielse* (1980-udgaven, s. 14–15 og 26), henvisninger til begivenheder i Danmark i tiden lige efter 2. verdenskrig (*Freden*, artikel i KOSMOS 1945, nr. 5–10 og *Hvorfor skal man tilgive sin næste*, i bogen *Verdensreligion og verdenspolitik*, 1979-udgaven, s. 78) samt henvisninger til vikingerne og nordisk mytologi (Valhalla, Tors hammer osv.) i *Den længst levende afgud* (1969).

Bortset fra disse og nogle få andre kulturelle henvisninger (f.eks. til *juleaften*, som måtte forklares eller oversættes som *Christmas Day* (= juledag) for engelsktalende, som fejrer den 25. december i stedet for den 24.) vil den udenlandske læser lære meget lidt om dansk kultur ved at læse en af Danmarks mest produktive forfattere. Der er derimod talrige henvisninger til Kristus, kristendom og Bibelen og nogle henvisninger til Buddha og Muhammed, men de er jo ikke specifikt danske kulturelle henvisninger og tilhører et større, men dog ikke et verdensomfattende kulturområde.

Martinus var bevidst om, at han ikke kun skrev for danskere; hans værker var fra begyndelsen bestemt for at skulle oversættes til så mange sprog som vel muligt. Hans sparsomme brug af specifikt danske kulturelle henvisninger og talemåder letter arbejdet for oversættere fra andre kulturer i betydelig grad.

Til sammenligning er *Martinus' Erindringer* (1986) simpelthen spækket med kulturelle henvisninger, og nogle af disse kan det være vanskeligt for den udenlandske oversætter at spore. Da Martinus var ca. 70 år gammel fik han den idé at skrive sine memoirer, men han indså, at han ikke ville få tid til det. Han indtalte derfor sine memoirer på bånd, ansporet af spørgsmål fra nogle af sine ældste venner. Det resulterede i en 6 timer lang båndoptagelse, som derefter blev afskrevet, redigeret og udgivet i 1986 efter hans død som et 202 sider langt skrift, der er præget af afskreven direkte tale og et væld af kulturelle henvisninger, som ikke findes i Martinus' øvrige bøger. Der er mange henvisninger til livet på landet i Danmark ved århundredskiftet, til mejerier og mejerimaskiner, til mystisk folkemedicin mod brandsår ("I stedet blev en karl sent til apoteket efter æggeolie ..." side 35), til fotografiets begyndelse, til stednavne og adresser i Danmark, til livet i Den kongelige danske flåde, til Tivoli, Apollo-teatret, Magasin du Nord og så fremdeles. Med andre ord en bog helt anderledes end resten af hans produktion. Her er vanskelighederne ved at finde kulturelle ækvivalenter betydelige, og der må udføres mange formelle omskrivninger. Eftersom teksten allerede er redigeret fra en båndoptagelse og således ikke, i modsætning til hans øvrige produktion, er hvad Newmark ville kalde "hellig tekst" (Newmark 1988:40), kan man føle sig lidt friere med sætningernes formelle struktur, afsnit osv. Her kan man med god samvittighed stile efter en tekst, der er mere situationsbeskrivende ækvivalent end formel ækvivalent i forhold til originalen.

Definitioner af oversættelse – bogstav versus ånd

Whatever treatise on the art of translation we look at, the same dichotomy is stated: as between "letter" and "spirit", "word" and "sense". (*After Babel*, G. Steiner, 1975:262)

I en hvilken som helst afhandling om oversættelsens kunst ser vi den samme dichotomi fremført: som mellem "bogstav" og "ånd", "ord" og "mening". (*After Babel*, G. Steiner, 1975:262).

No proper definition of translation can avoid the basic difficulties of tension between form and content and the conflict between formal and dynamic equivalences. (Nida 1964:161)

Ingen korrekt definition af oversættelse kan undgå de tilgrundliggende vanskeligheder ved spændingen mellem form og indhold og konflikten mellem formel og dynamisk ækvivalens. (Nida 1964:161).

Der er en voksende erkendelse af, at trofasthed mod bogstavet kan være dræbende for ånden – specielt i digterværker.

But all translating, whether of poetry or prose must be concerned also with the response of the receptor; hence the ultimate purpose of the translation, in terms of its impact upon its intended audience, is a fundamental factor in any evaluation of translati-

ons. This reason underlies Leonard Forster's definition (1958:6) of a good translation as "one which fulfils the same purpose in the new language as the original did in the language in which it was written". (Nida 1964:162)

Men al oversættelse hvad enten det er poesi eller prosa skal også tage hensyn til modtagerens reaktion; følgelig er det endelige formål med oversættelsen, altså dens indtryk på det publikum den er bestemt for, en afgørende faktor ved enhver vurdering af oversættelser. Dette ligger til grund for Leonard Forsters definition (1958:6) af en god oversættelse som "en der opfylder det samme formål på det nye sprog, som originalen gjorde på det sprog, den var skrevet". (Nida 1964:162).

E.E. Milligan (1957), der argumenterer til fordel for mening fremfor ord, påpeger, at med mindre en oversættelse kommunikerer, dvs. er forståelig for modtageren, er den ikke eksistensberettiget. Nida udtaler, at:

If a translation is to meet the four basic requirements of (1) making sense, (2) conveying the spirit and manner of the original, (3) having a natural and easy form of expression and (4) producing a similar response, it is obvious that at certain points the conflict between content and form (or meaning and manner) will be acute, and that one or the other must give way. In general, translators are agreed that, when there is no happy compromise, meaning must have priority over style. (Nida 1964:164)

Hvis en oversættelse skal opfylde disse fire hovedkrav: (1) give mening, (2) udtrykke originalens ånd og væsen, (3) have en naturlig og let udtryksform, og (4) frembringe en tilsvarende reaktion, så er det klart, at på visse punkter vil konflikten mellem indhold og form (eller betydning og væsen) blive akut, og at den ene eller den anden må give sig. Generelt er oversættere enige om, at hvor der ikke findes et lykkeligt kompromis, må mening prioriteres højere end stil. (Nida 1964:164).

Som et eksempel på det sidste anfører André Stroobant "at forgifte verdensgenløserens spor" (fra Martinus: *Omkring min missions fødsel*, 1942): "Det har vi til syvende og sidst oversat ... ordret. Det lyder mærkeligt, men det er et fint billede på, hvad man må forestille sig, der sker". (At oversætte hvad der står, Haag, 1994).

Principper der styrer formel ækvivalens

En formelt ækvivalent oversættelse er hovedsagelig kildeorienteret; dvs. den er konstrueret til at fortælle så meget som muligt om formen og indholdet i originalbudskabet. (Nida 1964:165). Den "forsøger at reproducere flere formelle bestanddele, omfattende (1) grammatiske enheder, (2) konsekvens i brugen af ord, og (3) betydninger betinget af kildens tekstsammenhæng. Reproduktionen af grammatiske enheder kan bestå i: (a) at oversætte nav-

neord med navneord, verber med verber osv., (b) at holde alle vendinger og sætninger intakte (dvs. ikke opdele eller omplacere enhederne), og (c) at bevare alle formelle indikatorer, f.eks. skilletegn, afsnitsadskillelse osv.". Tilpasning af idiommer er som regel udelukket i en sådan oversættelse.

Principper der styrer dynamisk ækvivalens

I dynamisk ækvivalente oversættelser fokuseres opmærksomheden ikke så meget på kildebudskabet som på modtager-reaktionen. Dynamisk ækvivalent oversættelse kan defineres som "den nærmeste naturlige ækvivalent til kilde-sprogets budskab". Denne type definition indeholder tre væsentlige udtryk: (1) *ækvivalent*, som peger hen mod kildesprogets budskab, (2) *naturlig*, som peger i retning af modtagersproget, og (3) *nærmeste*, som binder de to orienteringer sammen på basis af den størst mulige modsvarighed. (Nida 1964:166). Her henviser ordet *naturlig* til tre områder i kommunikationsprocessen; "for en *naturlig* gengivelse må passe til (1) modtagersproget og -kulturen som helhed, (2) det pågældende budskabs tekstsammenhæng, og (3) modtagersprogets publikum" (Nida 1964:167).

En naturlig oversættelse inddrager to principielle bearbejdningsområder, nemlig det grammatikalske og det leksikalske (dvs. udtryk hørende til et bestemt emne). Grammatikalske ændringer foretages ganske let, da man jo er nødt til at foretage sådanne tilretninger som at ændre i ordstillingen, at bruge verber i stedet for navneord, at erstatte stedord med navneord.

Leksikalske problemer, som kan forekomme ved oversættelse af Martinus, kan stamme fra det forhold, at Martinus er tvunget til at bruge ord fra nutidsdansk på symbolsk vis:

... en åndsforsker eller forfatter, der skal skildre erfaringer eller problemer, der ligger uden for den materielle zone og følgelig også uden for det gængse sprog ... må ... låne ord fra sproget, der oprindeligt er udtryk for materielle realiteter, og benytte disse som udtryk for åndelige problemer. Men at udtrykke sig ved sådanne lånte ord, der oprindeligt er udtryk for noget ganske andet end det, man tilsigter, er jo det samme som at udtrykke sig symbolsk. (KOSMOS 1933, nr. 6, s. 4–5 citeret i *Samarbejdsstrukturen* s. 98).

Eksempler på symbolsk brug af sproget kan ses i det følgende:

Alle levende væseners evner og anlæg bliver altså i form af talentkerner overført til væsenets nye fysiske organisme i en ny fysisk tilværelse. (*Det Evige Verdensbillede*, bog 2 (1964), 2. udgave 1994:9).

Da det ufærdige menneske er et væsen, i hvem den modsatte pol, altså den feminine i manden og den maskuline i kvinden, er under udvikling, og væsenet således er et begyndende dobbeltpolet væsen, bliver dets daglige liv og væremåde en tilsvarende blanding af enpoledede og dobbeltpoledede manifestationer. (*Det Evige Verdensbillede*, bog 3 (1968), 2. udgave 1995:103).

Et spørgsmål om sand ækvivalens

Det faktum, at enhver oversættelse indebærer en ændring af formen og dermed til en vis grad en ændring af betydningen (Pedersen 1987:94), fører til spørgsmålet, om sand ækvivalens virkelig eksisterer. Ogden & Richards (1923:90) påstår, at “det er højst usandsynligt, at to beskrivelser nogensinde vil være helt lig hinanden.” (Citeret i Pedersen 1987:94). De kan imidlertid være hinanden tilstrækkeligt lig, så en “funktionelt tilstrækkelig” kommunikation kan finde sted. Formel ækvivalens fordrer, at målsprogsteksten har samme indhold som kildesprogsteksten, et rimeligt krav hvis oversættelsesenheden er stor nok – et ord er ofte for lille en enhed (sml. idiomer, sammenstillinger o. lign). Kravet om den samme ordrækkefølge, ordklasse, grammatiske konstruktioner og former forudsætter dog strukturel lighed, som ikke altid findes mellem kildesprog og målsprog.

Dynamisk ækvivalens giver ligeledes problemer, og et af dem er vanskeligheden ved at afgøre, hvilken virkning originalteksten faktisk havde på det oprindelige kildesprogpublikum (i særdeleshed men ikke udelukkende hvor der er tale om ældre tekster) og, derudfra konstruere en oversættelse med samme virkning i hver detalje på et moderne målsprogpublikum.

Der kan naturligvis ikke i nogen streng forstand være tale om at opnå samme effekt på målsproget som på kildesproget, når både publikum og budskab er forskellige fra kildesprog til målsprog – men tilhængere af dynamisk ækvivalens er da også tilfredse med mindre ... (Pedersen 1987:97).

Hvor en bibeloversætter kan være tilfreds, hvis læseren bliver troende og omvendes, kan oversætteren af Martinus være tilfreds, hvis oversættelsen lever op til Martinus' intention:

Livets Bog ... vil derimod ... kun have til opgave *at lede Sandhedssøgeren til Forstaaelsen af den daglige Oplevelse af Livet ...* som identisk med en, for ham selv særligt tilpasset, og af Forsynet udløst direkte Korrespondance, en Korrespondance, som det paagældende Individ, efterhaanden ... vil blive i Stand til at reflektere paa lige saa let, som det nu er i Stand til at reflektere paa et med sig jævnbyrdigt Medvæsens Korrespondance. (Martinus *Livets Bog 1*, 1932:14–15).

Her er det vigtigt, at oversætterens intention er den samme som forfatterens, et synspunkt der ikke altid understøttes af oversættelsesteoretikere (f.eks. Cary & Jumpelt (1963:120 & 129) og Albertsen (1972:70)).

Sagens kerne

Den centrale vanskelighed ved ækvivalens er dens totale tillid til den såkaldt kompetente tosprogede meddelers subjektive sammenligning af kildesprog- og målsprogsteksterne (Pedersen 1987:98), en betragtning Catford tilslutter sig:

The discovery of textual equivalents is based on the authority of a competent bilingual informant or translator. (Catford 1965:27)

Opdagelsen af tekstlige ækvivalenter er baseret på en kompetent tosproget meddelers eller oversætters autoritet. (Catford 1965:27).

En diskussion af denne meddelers rolle og kompetence mangler hos såvel Catford som hans forgænger Matthew Arnold. Man kan dog sikre et praktisk niveau af intersubjektivitet ved at bruge et panel af mere eller mindre kompetente tosprogede meddelere og specialister i det stof, der oversættes (sml. Nidas "holdkammerat"-princip).

Oversættelsesenheder

Jo mindre oversættelsesenhed desto nærmere kommer man til formel ækvivalens. Den moderne tendens går imidlertid i retning af sætningen som den mest anvendelige oversættelsesenhed. Dette er, ifølge Pedersen (1987:100) i det store og hele en brugbar løsning. Når det gælder Martinus' værker, er det dog vigtigt at være opmærksom på helhedsbilledet af hans samlede værker, når terminologiske problemer skal løses, f.eks. forekommer ordet *parringsdrift* i *Livets Bog, bind 1*, men i *Livets Bog, bind 5* skelner Martinus mellem *parringsdrift* og *seksualdrift* og definerer dem mere detaljeret. Hvis man har oversat *parringsdrift* som *sexual drive* i bind 1, kan man støde på problemer, når man kommer til bind 5. En "korrekt" og konsekvent oversættelse af bind 1 ville derfor afhænge af noget kendskab til bind 5.

En illusion bider i græsset

Vi kan se af ovenstående, at fuld ækvivalens er en illusion. Sondringen mellem såkaldt formel og dynamisk ækvivalens er imidlertid en nyttig ting.

Spændingsområder mellem formelt og dynamisk ækvivalente oversættelser

In view of the fact that formally equivalent and dynamically equivalent translations represent polar distinctions, it is quite understandable that there are certain areas of tension between them. (Nida 1964:171)

I betragtning af, at formelt ækvivalente og dynamisk ækvivalente oversættelser repræsenterer himmelvide forskelle, er det meget forståeligt, at der er visse spændingsområder mellem dem. (Nida 1964:171).

Nida identificerer tre principielle spændingsområder: (1) formelle og funktionelle ækvivalenter, (2) valgfrie og tvungne ækvivalenter, og (3) omsættelighedsgraden (rate of decodeability). Jeg vil her begrænse mig til at omtale de to første punkter.

Der er fire principielle måder at behandle problemer på, som opstår af

konflikter mellem formelle og funktionelle ækvivalenter: (1) man kan placere et udtryk for den formelle ækvivalent i oversættelsesteksten og beskrive funktionen i en fodnote (som ved æggeolien fra ovennævnte *Martinus' Erindringer*), (2) man kan placere den funktionelle ækvivalent i teksten, med eller uden identificering af den formelle referent (dvs. ordet der vises hen til) i margenen (*Det femte bud* på dansk bliver *the sixth commandment (det sjette bud)* på engelsk. Alternativt kan man oversætte det som *the fifth commandment (det femte bud)* og tilføje en fodnote om den lutherske nummerering af de to bud i den danske udgave af bibelen (Sørensen 1991:77), en praksis jeg foretrækker, da det mindsker forvirringen i internationale studiegrupper, hvor folk typisk læser forskellige sprogoversættelser af samme bog men diskuterer dem på et fælles sprog), (3) man kan bruge et lånt udtryk, med eller uden en beskrivende klassificering, (*Livets Bog* eller *Livets Bog (The Book og Life)*), og (4) det er muligt at benytte beskrivende vendinger og kun anvende målsprogets ord (*nisse* kunne eventuelt blive til *Christmas pixie* eller *elf* på engelsk).

Languages differ most in what they *must* convey, not in what they *may* convey. (Roman Jakobsen quoted in Brower 1966:236)

Sprogene afviger mest fra hinanden ved, hvad de *skal* tilkendegive, ikke ved hvad de *kan* tilkendegive. (Roman Jakobsen citeret i Brower 1966:236).

De obligatoriske kategorier af forskellige sprog sætter strenge grænser for den udstrækning, hvori modsvarende udtryk kan gøres fuldt ækvivalente. For eksempel kan det sommetider være umuligt at se af den umiddelbare tekstsammenhæng, om ordet *liv* på dansk er ental eller flertal, især da vi har at gøre med et verdensbillede, der støtter reinkarnation. På engelsk må man imidlertid vælge mellem *life* eller *lives*.

Men samtidigt med væsenernes oplevelse af livsfacitterne begynder de også her at opleve salighedsriget, hvilket vil sige: oplevelse af deres erindringer fra deres liv i den fysiske verden. (*Det Evige Verdensbillede*, bog 2 (1964), 2. udgave 1993:18).

Der findes også situationer, hvor man må give udtryk for noget på målsproget, som ikke eksisterer i kildebudskabet. For eksempel må *det væsentlige* gengives på engelsk med sådan noget som *the important aspect/factor/thing*. Ental og flertal kan også volde problemer. Titlen på *Martinus' artikel Gennem Dødens Port*, hvor *port* er ental er gjort til flertal på både engelsk og fransk (*Through the gates of death* og *Les portes de la mort*), da ordet *gate* på engelsk ikke lyder storslået nok om indgangen til det hinsidige. Ej heller gør engelsk det muligt at skelne mellem formelle og uformelle tiltaleformer (*du* og *De*) som på dansk (se eksempler i *Martinus' Erindringer*).

Konklusion

Nida vil klart foretrække dynamisk ækvivalens (1964:192) og udtaler, at “formelt ækvivalente oversættelser bidrager til at forvanske budskabet mere end dynamisk ækvivalente oversættelser ...”

Jeg kan være enig med ham i, at tilsyneladende tro oversættelser kan indebære alvorlige forvanskninger, men vil påstå at dynamisk ækvivalente oversættelser, som ligger for langt fra formelt ækvivalente løsninger ikke altid er hensigtsmæssige. Martinus’ tekster er så fornyende, og de udtrykte tanker er ofte så nye og usædvanlige for de fleste oversættere, at begrænsningerne i deres subjektivitet, når der skal findes dynamiske ækvivalenter, må tages i betragtning.

Vi kan imidlertid “oversætte hvad der står” uden at miste kontakten med læsekredsen og blive til en af Fulkes vildførte litteralister. Med mange formelle justeringer og påtvungne valg mellem “klodsethed og tab af information” (Pedersen 1988:17), hvor Martinus klart ville foretrække klodsethed, kan vi håbe at opnå en “mere eller mindre” ækvivalent målsprogsbeskrivelse af samme ekstralingvistiske situation eller fænomen, som kildesprogsteksten beskrev. (Pedersen 1988:13)

Litteraturfortegnelse

- Albertsen, L.L.: Litterær oversættelse (1972)
Brower, R. (ed.): On Translation (1966)
Cary, E., and R.W. Jumpelt (eds.): Quality in translation (1963)
Catford, J.C.: A Linguistic Theory of Translation (1965)
Dollerup, Cay: Control of interlingual mediation in practice: Denmark as a case study (1987).
Lindegård, Annette: "Den originale oversættelse" i DAO 6 (1995)
Martinus: Livets Bog, bind 1 (1932)
Martinus: Livets Bog, bind 5 (1947)
Martinus: Det Evige Verdensbillede, bind 1 (1963)
Martinus: Det Evige Verdensbillede, bind 2 (1964)
Martinus: Det Evige Verdensbillede, bind 3 (1968)
Martinus: Logik (1938)
Martinus' Erindringer (1986)
Martinus: Omkring min missions fødsel (1942)
Martinus: Gennem dødens port (1942)
Martinus: Vejen til indvielse (1980)
Martinus: "Freden" (article in KOSMOS) (1945)
Martinus: Verdenreligion og verdenspolitik (1969)
Martinus: Den længst levende afgud (1969)
Martinus Institut: Samarbejdsstrukturen (1992)
Nabokov, V.: The art of translation (1941)
Newmark, Peter: A Textbook of Translation (1988)
Nida, Eugene: Toward a Science of Translating (1964)
Ogden, C.K. og Richards, I.A.: The Meaning of Meaning (1923)
Pedersen, Viggo H.: "Some Modern Concepts of Translation Theory" in Essays on Translation (1988)
Pedersen, Viggo H.: Oversættelsesteori (1987)
Pedersen, V.H. og N. Krogh-Hansen (eds): Oversættelseshåndbogen (1994)
Steiner, G.: After Babel (1975)
Stroobant, André: At oversætte hvad der står (1994)
Sørensen, Knud: English and Danish Contrasted (1991)

En kommenteret oversættelse til engelsk af uddrag fra *Det Tredie Testamente – Livets Bog* af Martinus

Oversættelsesvidenskab Modul 4 – Eksamensopgave, Københavns Universitet, sommer 1996

INTRODUKTION

Den danske forfatter Martinus (1890–1981) kaldte sine samlede værker *Det Tredie Testamente*. Det omfatter 42 bøger og ca. 250 artikler, indbefattet hans 2927 sider værk *Livets Bog* i 7 bind, der blev udgivet på dansk mellem årene 1932 (bind 1) og 1960 (bind 7). Kun det første bind findes indtil nu i en engelsk udgave.

Livets Bogs struktur

Da *Livets Bog* er så stort et værk, kan det være vanskeligt for læseren eller oversætteren at opnå et umiddelbart overblik over det. Dets 2927 sider er fordelt på 7 bind, som igen er inddelt i 4 hovedafsnit (som så igen er inddelt i 16 kapitler) plus en fortale og et efterskrift. Bogen (eksklusive *Efterskrift*) er endvidere inddelt i 2664 nummererede afsnit, hvert med sin egen undertitel. Den er illustreret med 12 symboler, tegnet og forklaret af Martinus. Den nedenstående figur giver et overblik over denne inddeling og underinddeling af *Livets Bog*.

LIVETS BOG (7 bind)

LB1 (1932) **FORTALE** stykke 1–22

INDLEDNING

kapitel 1 Verdenssituationen 23–32

2 Det guddommelige Skabeprincip 33–42

Symbol 1 Jordens kosmiske Straaleglans 43–49

3 Den ny Verdensimpuls 50–65

Symbol 2 Skabeprincippets Impulser 66–68

4 Et internationalt Verdensrige under Skabelse
69–119

5 Jordmenneskehedens Modtagelighed for den ny
Verdensimpuls 120–149

Symbol 3 Jordmenneskehedens Bevidstheds-
kategorier 150–157

Symbol 4 Intolerance 158–170

6 Fra Dyr til Menneske 171–244

Symbol 5 Vejen mod Lyset 245–252

VERDENSALTETS GRUNDENERGIER

7 Grundenergiene og Tilværelsesplanerne 253–261

Symbol 6 Den evige Guddom og Væsenernes
Sansebegavelse 262–265

8 Udvikling 266–272

Symbol 7 Verdensenergiernes Organisation og
Udviklingsstigen 273–277

Symbol 8 Livets Vej. Kosmiske Udviklingsbaner
278–288

LB2 (1941) **KOSMISK KEMI**

9 Loven om Stoffernes Reaktion 289–310

10 Jegets evige Kraftkilder 311–357

Symbol 9 Grundenergiernes Kombination 358–441

11 Tankeklimaer 442–638

LB3 (1944)

Symbol 10 Kredsløbsprincippet 639–668

Symbol 11 Livsmysteriets Løsning 669–762

12 Livssubstanser 763–1052

LB4 (1946) **DET EVIGE LIV**

13 Det levende Væsen 1053–1532

Symbol 12 Livet og Døden 1533–1590

LB5 (1953)

14 Den højeste Ild 1591–1938

LB6 (1960)

15 Guds Rige eller Livets Eventyr 1939–2395

LB7 (1960)

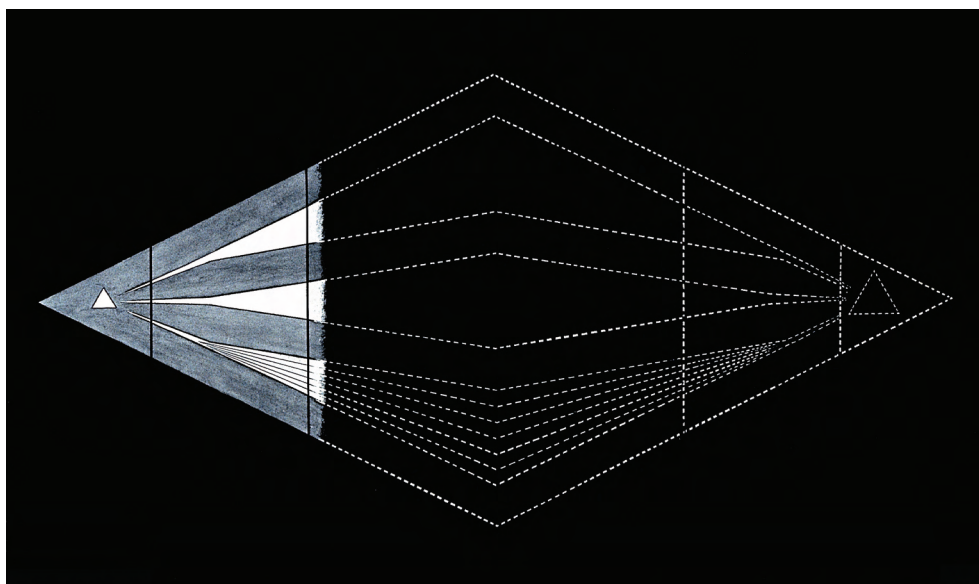
16 Den kosmiske Verdensmoral 2396–2664

EFTERSKRIFT

Gudesønnen Eet med sin Fader

Efter udgivelsen af *Livets Bog 1* i 1932 opstod den misforståelse, at bind 1 var det komplette værk og ikke bare begyndelsen til et meget større værk. For at dæmpe den kritik, der udgik fra denne misforståelse, tegnede Martinus et *Symbol over "Livets Bog" paa sit nuværende Stadium*, som han offentliggjorde i Martinus Instituts blad KOSMOS i maj 1933 (KOSMOS NR. 2, 1933, 6). Dette symbol er gengivet herunder.

SYMBOL OVER "LIVETS BOG" PAA SIT NUVÆRENDE STADIUM

© Martinus Idealfond 1933

Reg. 43

Det er inddelt i 5 afsnit, hvoraf det første udgør fortalen, det andet indledningen, det tredje "den egentlige Livets Bog", det fjerde konklusionen og det femte efterskriftet. Det hvide område til venstre i figuren symboliserer bind 1, der omfatter fortalen, indledningen (kapitel 1–6) og 2 kapitler af selve *Livets Bog*. De punkterede linier symboliserer de dele af *Livets Bog*, der på den tid endnu ikke var skrevet, men som ville komme senere.

Min fortolkning af denne konstruktion er, at selve *Livets Bog*, dvs. midterfeltet i figuren, består af kapitel 7 og 8 i bind 1 plus hele bind 2, 3, 4, 5 og 6. Af disse er bind 2 og 3 de mest koncentrerede, de mest teoretiske/tekniske, de mest filosofiske og de sværest tilgængelige dele af *Livets Bog*. Hvis man kommer gennem dem, er resten forholdsvis let forståeligt. Den første passage, jeg har valgt at oversætte (Uddrag 1) til denne opgave er taget fra bind 3.

Bind 4 viser bl.a. forbindelsen mellem Det Gamle Testamente, Det Nye Testamente og Det Tredie Testamente og slutter med en analyse af beretningen om Adam og Eva, der naturligt fører os frem til en omfattende analyse af den seksuelle udvikling i *Livets Bog 5*. For mig er bind 6 værkets dramatiske kulmination (symboliseret ved det bredeste sted i midten af figuren). Bestående af eet kapitel, kapitel 15: *Guds Rige eller Livets Eventyr*, præsenterer det læseren for hans egen fremtidige indvielse i, og hans personlige oplevelse af, livsmysteriets løsning. Her beskriver Martinus den åbenbaring, den ubegrænsede viden og den ekstase, der venter ethvert menneskeligt væsen, når det har afsluttet sin udvikling og er blevet "et menneske i Guds billede". Uddrag 2 er taget fra bind 6 og er afsnittet umiddelbart før beskrivelsen

af menneskets indvielse, optakten til klimaks. Bind 7 består ligeledes af eet kapitel, kapitel 16: *Den kosmiske Verdensmoral* og af efterskriftet. Den tredje passage, jeg har valgt at oversætte (Uddrag 3), er fra kapitel 16, da dette kapitel hovedsagelig består af et temmelig koncist, nummereret resumé af analyserne bragt i bind 1–6, som gør det muligt at udvælge korte men letforståelige passager om særskilte aspekter af Martinus' verdensbillede, der indeholder særlige terminologiske problemer.

Den sidste passage, jeg har valgt at oversætte (Uddrag 4), er fra efterskriftet og var faktisk den første passage, Martinus skrev efter den spontane bevidsthedsforandring, han oplevede i marts 1921, der satte ham i stand til “at skue alle de bag den fysiske Verden bærende aandelige kræfter, usynlige Aarsager, evige Verdenslove, Grundenergier og Grundprincipper”. (*Livets Bog 1*, 1932, 23). Den er givet form som 12 lovprisende passager, som er ret ekstatiske og poetiske i formen og afspejler hans åndelige oplevelses ophøjede natur.

Før Martinus begyndte at skrive *Livets Bog*, tegnede han symboler til at illustrere de livslove og –principper, han havde oplevet.

Symbolerne var en slags primær-, arketype- eller ursprog, noget som lå forud for skriftsproget, noget overbegrebsligt, som Martinus med ledsagende forklaringer og nedskrivningen af *Livets Bog* søgte at oversætte og gøre begrebsligt og forståeligt for den menneskelige erkendelse. (John Engelbrecht: *Den Intuitive Tanke 2*, 1982, 190).

***Livets Bogs* formål**

Denne det levende Væsens Identitet med Guddommen eller dets Fremtræden i denne guddommelige Lignelse er det Centrale eller Kærnepunktet i “*Livets Bog*”. (Martinus: *Livets Bog paa sit nuværende Stadium*, KOSMOS nr. 2, 1933, 6).

Trekanten til venstre i figuren *Livets Bog paa sit nuværende Stadium* symboliserer Martinus selv. Han præsenterer sig selv og formålet med sit værk i fortalen, den nuværende og fremtidige verdenssituation i indledningen, en analyse af de store spørgsmål omkring livet og tilværelsen i selve *Livets Bog* og opsummerer sit verdensbillede og dets moralske konsekvenser i figurens fjerde afsnit (bind 7). Trekanten i det femte afsnit symboliserer “den gennem de store Analyser aabenbarede evige Guddom ... ikke som en Mand paa en Trone ... men derimod som et evigt i alle Dimensioner af Kærlighed, Visdom, Intuition og Salighed lysende Centrum eller levende Væsen, i hvilket vi alle leve, røres og ere”. (Martinus: *Livets Bog paa sit nuværende Stadium*, KOSMOS nr. 2, 1933, 7).

***Livets Bogs* drama**

Man kunne sammenligne strukturen af *Livets Bog* med den “dramatiske kurve” i mange film og skuespil eller med sonateformen, en dramatisk musikform, der består af en udvidet tredelt form, hvis tre led (eksposition, udvikling (modulation) og rekapitulation (reprise)) efterfulgt af en coda er

karakteristiske for første sats i sonater, symfonier, koncerter m.v. fra den senklassiske og tidlige romantiske æra til det tyvende århundrede.

Ligesom musikformen begynder den med at præsentere et tema. Jeg forestiller mig, at hovedtemaet i *Livets Bog* er selve livets oplevelse. Det første afsnit af *Livets Bog* begynder således:

Livets Oplevelse

1. Ethvert levende Væsen, der kommer til Verden, ligegyldigt hvad enten det hører ind under det Væsenssamfund, vi kalder "Den jordiske Menneskehed", eller det hører ind under de Former for Liv, der ytrer sig igennem det, vi er vant til at opfatte som "Dyr", "Planter" og "Mineraler", er alle uden Undtagelse Genstand for *Livets Oplevelse*. (*Livets Bog 1* 1932, 5).

Han fortsætter i afsnit 2 med at udtale, at livet er et resultat af:

en Vekselvirkning mellem to Former for Energi, nemlig den fra Universet i Form af vore Omgivelser, og den fra vort eget Indre i Form af vor Manifestation udstraalende Energi ... (*Livets Bog 1*, 1932, 5).

Hermed er værkets hovedtema præsenteret og udviklingen af det påbegyndt på den første side af dette meget store værk. I sit "*Die Kunst der Fuge*" (en ikke-dramatisk form) lykkedes det Bach at skabe et 75 minutter langt værk ud fra et meget enkelt tema. Også for Martinus lykkes det at skabe et stort 2927 sider langt (dramatisk) værk baseret på den enkle iagttagelse, at vi alle oplever livet.

Fortalen og indledningen (*Livets Bog 1*, kapitel 1–6) kan sammenlignes med et musikstykkets eksposition, den første af dets tre dele, selve *Livets Bog* svarer til udviklingsdelen, medens *Livets Bog 7* svarer til rekapitulationsdelen, og efterskriftet fungerer som coda.

Gennem hele værket bliver livets oplevelse undersøgt og analyseret fra mange forskellige synsvinkler og perspektiver, for eksempel fra et tidsbestemt og et evigt perspektiv, fra individets og fra samfundets synspunkt, fra mikrovæsenets og makrovæsenets, fra gudesønnens og Guds eget.

I bind 7 bliver de ideer, vi har hørt om i de foregående 6 bind, rekapituleret – ikke som en nøjagtig gentagelse men som et tilbageblik på de tidligere ideer i lyset af de analyser, vi har været igennem. Ligesom et musikalsk tema vil opleves anderledes efter en mellemliggende udviklingsdel, og tilhøreren også er blevet "udviklet" i processen, således vil læserens syn på livsoplevelsen være anderledes efter 6 bind med analyser. Læseren er forandret; den samme ting betragtes med ny indsigt, og konsekvenserne for vor tænkemåde og opførsel begynder at gå op for os.

Den sidste af de lovprisende passager i efterskriftet bekræfter mit syn på *Livets Bogs* struktur. Hvis den skulle svare til sonateformen, ville begyndelsestemaet komme igen i slutningen – og det gør det faktisk. Livets oplevelse, som vi alle er underlagt, afsløres som den direkte oplevelse af Gud selv:

Kære himmelske Fader! – Tak ... thi du har givet mig at se og genkende Ilden eller Straalerne fra dit funklende Aasyn i hvert eneste levende Væsen. (*Livets Bog* 7, 1960, 2912).

Livsoplevelsens mysterium er løst. Det levende væsens identitet som “gude-søn” er åbenbaret, og Gud selv er åbenbaret som det centrum, hvori vi alle “leve, røres og ere”. (Ap.G.17,28).

Martinus’ stil

John Engelbrecht skriver:

Livets Bog har sin egen stil og fortællemåde, som helt er forfatterens egen. I sin ydre form er der ingen strengt gennemført systematik i bogen, selv om der naturligvis er en indre sammenhæng. Der er tale om en flydende inspireret skrivestil, der også minder om Martinus’ egne foredrag. (*Den Intuitive Tanke* 2, 1982, 189).

Mens jeg er enig i Engelbrechts syn på Martinus’ flydende inspirerede skrivestil, håber jeg at have vist, at der er en klar plan bag strukturen af *Livets Bog*, en struktur som man imidlertid let overser, fordi værket er så stort. Jeg vil for øvrigt også vove at påstå, at der findes en tydelig struktur bag den flydende stil i mange af Martinus’ foredrag.

Struktur og konsekvens

Det forudsættes, at en oversætter af Martinus’ værker først gennemlæser en stor del af værket og sætter sig ind i dette verdensbillede, og dernæst arbejder så meget med terminologien, at der er stor sikkerhed for, at den kan gennemføres konsekvent og gennemgående. (*Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut* 1992, 104).

Et kendskab til *Livets Bogs* struktur kan ikke undgå at påvirke oversættelsen af den. Det ville hjælpe en til at genkende nøglebegreber og være konsekvent ved oversættelsen af disse begreber og den dertil hørende terminologi, hvis man for eksempel vidste, at, når man støder på ordet *udvikling* første gang i fortalen til *Livets Bog 1* (afsnit 5, side 7 og i undertitlen), *Udvikling* tillige er titlen på kapitel 8. Total konsekvens er dog ikke mulig, da der sjældent er absolut ækvivalens mellem ord, der modsvarer hinanden i to sprog, og abstrakte ord giver de største problemer. Deres semantiske områder kan i udstrakt grad dække hinanden men sjældent totalt, idet forskellige sprog inddeler virkeligheden på forskellig måde. (Jfr. Pedersen 1987, 71). Dette bør dog ikke afholde oversætteren fra at gøre sit yderste for at være konsekvent, hvor det er muligt.

UDDRAG 1

Fra *Det Tredie Testamente – Livets Bog*, bind 3 (12. Kapitel “Livssubstanser”), s. 968–969

Den originale danske tekst:

Livssubstans Nr. 1. – Urbegæret

773. “Kosmisk Kemi” udgør saaledes det samme som Jeg’ets Kolorering. Men da denne Kolorering er Udtryk for Jeg’ets Viden, Tanke, Villie og Kunnen er den identisk med Jeg’ets Liv. Da Livet saaledes udgør et Produkt af Tanke og Villie, har det et bestemt Formaal. Jeg’et ønsker et eller andet udløst. Dette Begær eller Ønske er igen det samme som Fornemmelsen af “Hunger”. Naar Udløsningen har fundet Sted, er Ønsket opfyldt, og Jeg’et fornemmer en ”Tilfredsstillelse”. Disse to Faktorer, der tidligere er beskrevet i “Livets Bog”, vil vi her faa at se som hørende til selve Livets allerstørste kosmiske Bestanddele. Uden disse to Generalbestanddele vilde selve Livet være en Umulighed.

Alle Former for Manifestation, lige fra det mindste lille Suk i Mikrovæseners Mikrovæsener til de umaadelige Former for Energivælde, der styrer Verdener, Sole og Mælkeveje i Makrovæsener, er alle uden Undtagelse en Afsløring af “Hunger” og “Mættelse”. Der findes absolut intet, der er direkte tilgængeligt for Sansning, intet som kan ses, høres, fornemmes, tænkes eller opleves, der ikke er Udtryk for en Grad af “Hunger” og en Grad af “Mættelse”. Denne “Hunger” og “Mættelse” har sin Begyndelse eller sit Udspring i “X. 2” og fremtræder her, som det vi kender under Begrebet “Urbegæret”. Da dette er den allerførste Begyndelse til Aabenbaringen eller Tilkendegivelsen af Jeg’ets Eksistens, Liv eller Tilværelse, vil samme Begær saaledes her komme til Syne som det allerførste eksisterende “Noget”, ved hvilket vi kan erkende den Hovedrealitet ved Jeg’et eller “det guddommelige Noget”, vi kalder “Livet”. “Urbegæret” er altsaa en “Substans” af hvilken “Livet” bestaar. Det er det første Hovedmateriale bag enhver Form for Liv. Og vi vil derfor her i “Livets Bog” udtrykke dette som “Livssubstans Nr. 1”.

Oversættelsen:

Substance of life no. 1 – the primordial desire

773. “Cosmic chemistry” thus constitutes the colouring of the I. But since this colouring reflects the knowledge, intention, will and ability of the I, it constitutes the I’s life. Since life thus constitutes a product of thought and will, it has a specific purpose. The I wants to trigger something off. This desire or wish is in turn the same as a feeling of “hunger”. When the triggering has taken place the wish is fulfilled and the I feels a sense of “satisfaction”. We will here see that these two factors, already described in “Livets Bog”, belong to the very greatest cosmic constituents of life itself. Without these two general constituents life itself would be an impossibility.

All forms of manifestation, from the tiniest little sigh of microbeing’s microbeings to the vast and various floods of energy that govern worlds, suns and galaxies in macrobeings, are all without exception a revelation of

“hunger” and “satiation”. There is absolutely nothing directly accessible to sensory perception, nothing that can be seen, heard, felt, thought or experienced, that is not expressive of a degree of “hunger” and a degree of “satiation”. This “hunger” and “satiation” begins or originates in “X2”, and appears here as what we know by the term the “primordial desire”. Since this is the very beginning of the revelation or intimation of the existence or life of the I, the same desire will thus here become apparent as the very first existing “something” through which we can recognise the principal fact of the I or “the divine something” that we call “life”. “The primordial desire” is thus a “substance” of which “life” consists. It is the primary main material behind every form of life. And I will therefore here in “Livets Bog” call this “substance of life no.1”.

UDDRAG 2

Fra *Det Tredie Testamente – Livets Bog*, bind 6 (15. kapitel “Guds Rige eller Livets Eventyr”), s. 2357–2358.

Den originale danske tekst:

Sammensmeltningen med Gud i Livstemplets Lysocean eller allerhelligste
2087. Og denne vor Væremaade har nu ført os ind i Livstemplets allerhelligste. Vi har Adgang til “Pagtens Ark”, der er det samme som Guds eget Udsigtspunkt. Vi er i den mentale Tilstand, hvor vi er eet med Gud i Væremaade og Forhold til vor Næste. Det var jo Betingelsen for at komme ind i dette Livets Helligste Omraade. Her i Sammensmeltningen af vor Mentalitet og vor almægtige Faders Mentalitet er vi kommet til direkte Oplevelse af hans Aabenbaring. *Den begynder med at lade os opleve et umaadeligt Tomrum. Alt er pludseligt forsvundet fra vor Tilværelse, ja selv vore Organismer, psykiske saavel som den fysiske, er fjernede fra vor Sanseførmelse. Da der ikke er nogen som helst Detaljer eller Bevægelse i dette tilsyneladende “Intet” eller endeløse Tomrum, er der her heller ingen Forvandlinger eller Skabelser. Men hvor der ingen Skabelse er, der er der heller ingen Tid eller Rum. Men Rummet markeres alligevel her ved at være gennemstraalet af et gigantisk Lysocean. Lyset har fuldstændig Guldets Farve. Det er som om Rummet gennembrydes af lysende Guldtraade. Intet som helst andet eksisterer her. Intet som helst er synligt af vor egen Organisme. Intet som helst markerer noget for Sanserne om vor Eksistens. Der er ingen som helst ydre synlig Fremtræden. Men i Lysoceanet af funklende Guldtraade føles kun een eneste Fornemmelse, og det er Følelsen af at være “eet med Gud”. I Sandhed, her i Livstemplets Allerhelligste er vi “eet med den evige Fader”. Alt lyser i Guld, Guld og atter Guld.*

Oversættelsen:

The melting together with God in the ocean of light or Holy of Holies of the temple of life

2087. And this, our mode of existence, has now led us into the Holy of Holies of the temple of life. We have access to “the Ark of the Covenant”, which is the same as God’s own vantage point. We are in that mental state in which we are one with God in our mode of existence and in our relationship to our neighbour. This was, as we know, the prerequisite for entering this sphere, the most sacred sphere of life. Here, in the melting of our mentality together with that of our almighty Father, we have attained the direct experience of his revelation. *It begins by letting us experience an immense empty space. Everything has suddenly disappeared from our existence, indeed even our organisms, mental as well as physical, have been removed from our sensory perception. Since there are no details or movement whatsoever in this apparent “nothing” or endless empty space there are no processes of transformation or creation either. But where there is no creation, there is no time or space. But nevertheless the space here is defined by being permeated by a gigantic ocean of light. The light is entirely the colour of gold. It is as if the space is*

penetrated by shining golden threads. Nothing else whatsoever exists here. Nothing whatsoever of our organism is visible. Nothing whatsoever indicates to our senses anything about our existence. There is no outer visible appearance whatsoever. But in the ocean of light with its sparkling golden threads only one feeling is felt, the feeling of being “one with God”. In truth here in the Holy of Holies of the temple of life we are “one with the eternal Father”. Gold, gold – all is shining gold.

UDDRAG 3

Fra *Det Tredie Testamente – Livets Bog*, Bind 7 (16. kapitel “Den kosmiske verdensmoral”),

s. 2863 og 2872–2873.

Den originale danske tekst:

Hvad de Kosmiske Analyser har vist os

2658. Og hvad har saa de kosmiske Analyser vist os med Hensyn til selve “det Levende” og dets evige kosmiske Struktur hinsides Tid og Rum eller selve Livsmysteriets absolutte Løsning, plus det, vi har udtrykt i det Koncentrat af Analyserne, vi allerede har givet. De kosmiske Analyser har vist os:

1. At ...

16. *At alle eksisterende Funktioner, Bevægelser, Skabelser og Oplevelser befordres i Form af det kosmiske Spiralkredsløb. Disse kosmiske Spiralkredsløb manifesterer sig som seks Riger. Disse Riger har vi lært at kende under Begreberne: “Planteriget”, “Dyreriget”, “Menneskeriget”, “Visdomsriget”, “Den guddommelige Verden” og “Salighedsriget”. Disse Riger bæres henholdsvis af tilsvarende seks Grundenergier, nemlig: “Instinkt”, “Tyngde”, “Følelse”, “Intelligens”, “Intuition” og “Hukommelse”. Disse Energiers Virkemaade reguleres af en syvende Grundenergi “Moderenergien” igennem “den højeste Ilds” to Polorganer: den maskuline Pol og den feminine Pol. Disse to Polorganer er Livsoplevelsens Generalorganer. I Kraft af disse to Organers særlige skiftende Konstellationer i det levende Væsen dannes Væsenets Spiralkredsløbspassage, ligesom det ogsaa er de samme skiftende Konstellationer, der bevirker det levende Væsens Fremtræden som kulminerende Hankønsvæsen og kulminerende Hunkønsvæsen, hvilken Eenpoletthed ligger til Grund for Væsenets Fremtræden som “Dyr” i Renkultur. Men efter denne Renkultur begynder Polkonstellationen at forvandle sig frem imod en Dobbeltpoletthed i Væsenet. Det er denne begyndende Forvandling, der omskaber “Dyret” til det begyndende “Menneske”. I denne Forvandlings første Epoke fremtræder Væsenet endnu som specielt “Hankønsvæsen” og specielt “Hunkønsvæsen” og udtrykkes henholdsvis som “Mand” og “Kvinde”. Men selv om disse Væsener seksuelt organ- og forplantningsmæssigt henholdsvis endnu er “Hankønsvæsener” og “Hunkønsvæsener”, er der allerede, om end ubevidst, dybt i deres Bevidsthed sket en Forvandling. De er saaledes ikke mere fremtrædende som “Dyr” i Renkultur, men de er heller ikke “Mennesker” i Renkultur. En begyndende menneskelig Evne “Intelligensen” sætter Væsenet i Stand til at praktisere sin dyriske Natur i en overdimensioneret Tilstand. Den dyriske Natur kan i al Korthed udtrykkes i Ordene: “Enhver er sig selv nærmest” og udgør den totale Modsætning til den menneskelige Natur, der ligeledes i al Korthed kan udtrykkes i Ordene: “Enhver er sin Næste nærmest”. Men for at en Væremaade kan være den totale Opfyldelse af denne Indstilling til Næsten, maa Væsenets Kærlighedsevne være tilsvarende totalt eller fuldt udviklet. Men en fuldkommen virkelig og absolut Kærlighedsevne udenfor den kunstige Sympatitilstand, der ligger til Grund*

for Parrings- eller Forplantningstilstanden og dermed for Ægteskabet, kan umuligt opnaas uden igennem Oplevelsen af Mørkets Kulmination i Væsenets Skæbne. Men Mørkets Kulmination kan umuligt komme til Udløsning i en blot og bar Dyrebevidsthed.

Oversættelsen:

What the cosmic analyses have shown us

2658. And what then have the cosmic analyses shown us regarding what is actually “living” and its eternal, cosmic structure beyond time and space, or the absolute solution of the mystery of life itself, as well as regarding what we have set forth in the concentrate of the analyses that we have already produced? The cosmic analyses have shown us:

1. *that ...*

16. *that all existing functions, movements, creations and experiences are promoted by the cosmic spiral cycle. These cosmic spiral cycles manifest themselves as six kingdoms. We have become acquainted with these kingdoms by the terms: the “plant kingdom”, the “animal kingdom”, the “human kingdom”, the “kingdom of wisdom”, the “divine world” and the “kingdom of bliss”. These kingdoms are sustained respectively by six corresponding basic energies, namely: “instinct”, “gravity”, “feeling”, “intelligence”, “intuition” and “memory”. The mode of operation of these energies is regulated by a seventh basic energy, the “mother energy”, through the two polar organs of the “highest fire”: the masculine pole and the feminine pole. These two polar organs are the general organs for the experiencing of life. The particular changing constellation of these two organs in the living being shapes the passage of the living being through the spiral cycle, just as the same changing constellation also gives rise to the living being’s appearance as a culminating male being and a culminating female being, whose one-poled state underlies the being’s appearance as an “animal” in a state of pure cultivation. But after this state of pure cultivation the constellation of the poles begins to change towards a double-poled state in the being. This incipient transformation turns the “animal” into the incipient “human being”. In the first epoch of this transformation the being still appears as a specifically “male being” and a specifically “female being”, and is termed “man” and “woman” respectively. But even if these beings, as regards sexual organs and reproduction, are still “male beings” and “female beings” respectively, a transformation, albeit unconscious, has already taken place within the depths of their consciousness. They thus appear no longer as “animals” in a state of pure cultivation, but they are not “human beings” in a state of pure cultivation either. An incipient human faculty, the “intelligence”, enables the being to employ its animal nature to an excessive extent. Animal nature can be expressed briefly by the words: “One has to look after oneself” and constitutes the absolute opposite of human nature, which can likewise be expressed briefly by the words: “One has to look after one’s neighbour”. But in order for a mode of existence to be the total fulfilment of this attitude to one’s neighbour, the being’s faculty of love must be correspondingly totally or fully developed. But a perfect, true and absolute faculty of love, beyond the simulated affinity that underlies the copulatory or reproductive state, and*

thereby marriage, cannot possibly be attained without the being experiencing as part of its fate the culmination of darkness. But darkness cannot possibly culminate in a mere animal consciousness ...

UDDRAG 4

Fra Det Tredie Testamente – Livets Bog, Bind 7 (Efterskrift), s. 2905

Den originale danske tekst:

EFTERSKRIFT

GUDESØNNEN EET MED SIN FADER

Hellige Fader! – Du den eneste ene! Jeg takker og priser dig, fordi du har givet mig Sansesæt, der sætter mig i Stand til at høre, fatte og forstaa alle Naturens eller Livets Manifestationer som værende eet med din almægtige Røst eller Stemme og lader mig opnaa bevidst at opleve og forstaa denne din personlige mod mig rettede faderlige Røst, Opdragelse og Velsignelse. – Tak fordi du har givet mig Evne til at nyde denne din himmelske Stemmes mægtige Musik og Tale. Denne vidunderlige Stemme, som fra guddommelige Væsener har lydt omkring Himalayas sneklædte Tinder, har frembragt Pyramiderne og Sfinkserne og saaledes i Aartusinder udfyldt den aandelige Atmosfære i Indiens og Ægyptens solfyldte Troperiger. Den samme himmelske Røst rungede engang ud over Judæas Bjerge, saa det gav Genlyd i fjerne Riger og fjerne Tider. Det brusede gennem Havenes Vande, det hviskede ved den lille Bæk i Skovens stille Ensomhed, og det vibrerede fra Pol til Pol: “Salige er de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud. – Salige er de barmhjertige, thi dem skal der vises Barmhjertighed. – Salige er de, som hungre og tørste efter Retfærdigheden, thi de skulle mættes ...”. Glæder og fryder eder, og salig, salig, salig, saaledes lød disse himmelske Harmonier i det uendelige, og Ekkoet heraf blev Millioner af Menneskers aandelige Fundament gennem Aartusinder.

Oversættelsen:

Postscript

The son of God at one with his Father

Holy Father! Thou who art the one and only! I thank you and praise you for having given me sets of senses that enable me to hear, perceive and understand all the manifestations of Nature or life as being one with your almighty voice, manifestations that allow me consciously to experience and understand this life as your fatherly voice, education and blessing, which are addressed to me personally. Thank you for having given me the ability to enjoy this, the mighty music and speech of your heavenly voice. This wonderful voice, which rang out from divine beings among the snow-clad summits of the Himalayas, produced the pyramids and the sphinxes, and has thus for thousands of years filled the spiritual atmosphere of the sunny

tropical regions of India and Egypt. Once the same heavenly voice rang out over the mountains of Judea, and resounded in distant kingdoms and in distant epochs. It roared through the waters of the oceans, it whispered in the little stream in the quiet solitude of the forest, and it vibrated from pole to pole: “Blessed are the pure in heart: for they shall see God. Blessed are the merciful: for they shall obtain mercy. Blessed are they which do hunger and thirst for righteousness: for they shall be filled ...”. Rejoice and be exceedingly glad, and be blessed, blessed, blessed; thus sounded the heavenly harmonies for all eternity, and the echo from this became the spiritual foundation for millions of people for thousands of years.

KOMMENTARER

Oversættelsesprocessen må ... anskues som en valgsituation.
(Pedersen 1987, 189).

At oversætte er at vælge. I det følgende vil jeg kommentere nogle af de valg, der er foretaget i de foregående oversættelser.

BIBELCITATER I *LIVETS BOG*

Bibelcitater – tydelige og skjulte

Martinus' bøger er såvel i titelvalg som i tekstindhold i høj grad præget af bibelcitater. (Aage Hvolby: "Martinus og Bibelen" i *KOSMOS* 1973, 121).

Martinus Instituts retningslinier for oversættere angiver følgende:

Bibelcitater oversættes korrekt, og så vidt muligt efter en og samme bibeludgave. (*Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut*, 1992, 104).

Dette efterlader imidlertid som et vidt åbent spørgsmål: hvad menes der med at oversætte Bibelen korrekt, og hvilken udgave af Bibelen er den mest hensigtsmæssige?

Et af de almindeligste problemer ved bibelcitater i *Livets Bog* og Martinus' andre værker er, at Martinus ofte citerer Bibelen ukorrekt efter hukommelsen.

Da Martinus skrev sine første bøger, ejede han ingen bibel, og han citerede derfor Bibelen efter hukommelsen. (Hvolby, 1973, 135).

Martinus var ikke i besiddelse af en Bibel før i 1960'erne, da han var færdig med at skrive *Livets Bog* og var i gang med *Det Evige Verdensbillede*, som er det eneste værk, hvori han henviser direkte til kapitel og vers.

Martinus blev senere gjort opmærksom på, at enkelte af hans bibelcitater tilsyneladende ikke var citeret fuldstændig korrekte, og Martinus anskaffede sig derfor en antikvarisk bibel [Illustreret Familiebibel, Det kongelige Vajsenhus Forlag, bestående af Det gamle Testaments kanoniske og apokryfiske bøger, København, 1886 og Det nye Testamente, Kristiania, 1884], som senere blev suppleret med en anden antikvarisk bibel [Det gamle Testamente, Den reviderede Oversættelse af 1871 og Det nye Testamente, Den reviderede Oversættelse af 1907] og en bibelordbog [Bibel-ordbog indeholdende omkring 70.000 alfabetisk ordnede henvisninger, Kristiania, 1904] ... Hvolby 1973, 135).

Han fik to andre bibeludgaver foræret, men han citerede mest fra de to ovennævnte udgaver, dvs, ikke konsekvent fra samme udgave (se eksempler i Hvolby 1973, 152).

Endnu et problem er, at der er mange skjulte henvisninger til bibelen, dvs, henvisninger flettet ind i teksten uden citationstegn. Her må man være på vagt, ligesom ved idiomer, og konstant være opmærksom på eventuelle bibelhenvisninger (og lejlighedsvis henvisninger til Luthers katekismus).

For oversætteren melder der sig især to problemer: for det første at opdage, at man har med en etableret frase og ikke med en tilfældig kollokation at gøre ... (Pedersen 1994, 34).

Her kunne man med fordel erstatte Pedersens "etableret frase" med "et bibelsk citat".

Opgaven med at identificere citater fra Bibelen bliver ikke gjort lettere deraf, at Martinus ofte sammenstiller flere citater fra Bibelen i samme sætning. Det følgende vil tjene som eet eksempel blandt mange i *Livets Bog*:

... dens Lære om ikke at hævne (Rom. 12,19), men hellere at give end at tage (Ap.G. 20,35), at elske sine Fjender (Matt. 5,44) og vende den højre Side til, naar man bliver slaaet paa den venstre (Matt. 5,39) ... (Martinus: *Livets Bog 1*, 1932, 60).

Uddrag 4 indeholder et eksempel på et ukorrekt citat og et skjult citat. Først det ukorrekte:

Salige er de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud. – Salige er de barmhjertige, thi dem skal der vises Barmhjertighed. – Salige er de, som hungre og tørste efter Retfærdigheden, thi de skulle mættes ... (Uddrag 4).

For at finde dette citat brugte jeg *Cruden's Complete Concordance to the Old and New Testaments* (1979), som henviste mig til Mattæus, kapitel 5. Jeg slog så op i King James versionen af Bibelen (1611) og opdagede, at uddraget er citeret i forkert orden, dvs. først Matt. 5,8, dernæst 5,7 og sidst 5,6. Her opstår et dilemma. Skal man "korrigere" citatet, så det bliver korrekt i forhold til bibelen, eller skal man lade det blive, som Martinus skrev det og således være "korrekt" i forhold til Martinus' tekst? Martinus Instituts retningslinier for oversættere angiver endvidere, at:

Indholdet må under ingen omstændigheder beskæres, forkortes eller ændres – og slet ikke udvides eller søges nærmere forklaret. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut, 1992, 104).

og

Martinus har flere gange udtalt, at det er meget vigtigt, at hans værker bliver oversat så korrekt og udførligt som muligt. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut, 1932, 105).

I den tro, at sidstnævnte argument vejer tungere end anvisningen om at oversætte Bibelen korrekt, besluttede jeg mig til ikke at "korrigere" ovennævnte citat og har gengivet det i den orden, Martinus brugte.

Min informationssøgning i Bibelen førte til den opdagelse, at også første del af den næste sætning i Uddrag 4 er et citat fra Bibelen (Matt. 5,12), men et skjult:

Glæder og fryder eder ... (Uddrag 4)

Her betalte det sig at læse lidt mere i Mattæus end nødvendigt for at finde det direkte citat.

Hen imod Guds billede

Hovedformålet med *Livets Bog* er at forsyne læseren med et teoretisk grundlag for den moralske standard, som vil føre ham hen imod sluttelig at blive "mennesket i Guds billede efter hans lignelse" (1 Mos. 1,26). Det er derfor ikke så mærkeligt, at dette er den ubetinget mest citerede linie fra Bibelen i Martinus' værker. I King James versionen står der: "man in our image, after our likeness", mens New International Version gengiver det en smule anderledes: "... man in our image, in our likeness ...". Her valgte jeg at afvige fra dem begge og gengav det som : "... human being in God's image after His likeness ..."; "God's" og "His" fordi det er en oversættelse af, hvad Martinus skrev (citatet er ikke helt korrekt gengivet), og "human beings" fordi Martinus definerer dette "menneske" som værende hverken mand eller kvinde men et såkaldt dobbeltpolet eller androgynt væsen, hvis maskuline og feminine sider er ens udviklet og i balance.

Dette væsen [et kristuslignende væsen] er det færdige menneske i Guds billede efter hans lignelse. ... Et sådant færdigt menneske er naturligvis hverken et specielt "hankønsvæsen" eller noget specielt "hunkønsvæsen". (Det Evige Verdensbillede 2, 1964, 175).

Det ville være absurd at skrive, at *a man* (en mand) ikke er et hankønsvæsen. Af den grund, og af hensyn til konsekvensen gennem hans samlede værker, har jeg gengivet "menneske" (se Uddrag 3) som "human being".

Uoverensstemmelser mellem danske og engelske Bibler

Et andet problem med bibelcitater, som hyppigt opstår – dog tilfældigvis ikke i nogen af de uddrag af *Livets Bog* jeg har oversat til denne opgave – er de semantiske uoverensstemmelser, der er mellem de danske bibeludgaver og de engelske. Her er et eksempel fra *Det Evige Verdensbillede 2* (1964):

Gør du godt, da kan du se frit op, men gør du ondt, da ligger synden for døren. (1964, 152).

Dette citat er fra 1 Mos. 4,7 og afviger i sin mening væsentlig fra engelske versioner:

If thou doest well, shalt thou not be accepted? And if thou doest not well, sin lieth at the door. (King James version, 1611)

If you do what is right, will you not be accepted? But if you do not what is right, sin is crouching at your door; ... (New International version, 1978)

Problemet kompliceres af, at Martinus går over til at forklare, hvad der menes med “at se frit op”:

Dette “at kunne se frit op” vil her betyde, at man kan se alle mennesker frit i øjnene og vil her møde virkningerne af alt det gode, man har manifesteret. (Det Evige Verdensbillede 2, 1964, 153).

Her kan man naturligvis ikke gengive “at se frit op” som “be accepted”. Det semantiske svælg er for stort. Jeg ville foreslå – i Nabokovs ånd – en mere ordret oversættelse af citatet, som Martinus skriver det, efterfulgt af en fodnote om, at citatet i reglen gengives som i ovenstående eksempler.

I want translations with copious footnotes, footnotes reaching up like skyscrapers to the top of this or that page so as to leave only the gleam of one textual line between commentary and eternity. I want such footnotes and the absolutely literal sense, with no emasculation and no padding ... (Vladimir Nabokov quoted in Schulte and Biguenet, 1992:143)

Jeg vil have oversættelser med masser af fodnoter, fodnoter der ligesom skyskrabere rækker op til toppen af denne eller hin side, så der kun levnes glimtet af en tekstlinie mellem kommentar og evighed. Jeg vil have sådanne fodnoter og den absolut ordrette betydning uden nogen afsvækkelse eller polstring ... (Vladimir Nabokov citeret i Schulte & Biguenet, 1992, 143).

Endnu et tilbagevendende problem af denne type er citatet fra Joh. 14,16 og 14,26 om “talsmanden, den hellige ånd”. Det følgende er kun eet eksempel blandt mange i *Livets Bog*:

Men igennem den Manifestation af “Talsmanden, den hellige Aand” i Form af Aandsvidenskab ... er disse Facitter nu blevet gjort tilgængelige for intelligensmæssig Forstaaelse ... (Livets Bog 6, 1944, 1796).

Her afviger den danske udgave af Bibelen citeret af Martinus atter fra engelske udgaver. Det oprindelige græske ord var *parakletos*, som betyder “fortaler” eller “mægler”. På dansk er det blevet til *talsmand*, og på engelsk er det afvekslende blevet til *counsellor*, *comforter*, *helper* og *Paraclete*, men ikke, så vidt jeg kan konstatere, *spokesman*, som ville være en ordret oversættelse af Martinus’ *talsmand*. V&B3 (Vinterberg & Bodelsens dansk-engelske ordbog,

3. udgave, 1990) foreslår *Paraclete*, som ville være en ordret oversættelse fra græsk, men nok et udtryk, der ville være fremmedartet og uden mening for mange nutidige læsere uden religiøs baggrund. King James versionen foretrækker *comforter*. Dette bliver til *trøsteren*, når det genoversættes til dansk og skaber altså en semantisk afstand til *talsmanden*. Her står vi igen over for problemer med at være trofast mod Martinus' tekst eller mod en bestemt udgave af Bibelen. Dette er måske endnu et tilfælde, hvor man kunne overveje at opfylde – i det mindste i nogen grad – Nabokovs noget overdrevne ønske om ordret oversættelse og fodnoter.

Nabokovs ekstreme syn på litteralisme bliver imidlertid modsagt af George Steiner i *After Babel* (1975). Han beskriver Nabokovs ordrette oversættelse af *Eugen Onegin* som en "kuriositet" (1992 udgaven, 332).

But literalism of this lucid, almost desperate kind, has within it a creative pathology of language. Intent on submerging himself totally in the original, prepared not to incorporate his appropriations fully into his own speech and culture, the translator hangs back at the frontier ... he produces an "interlingua", a centaur-idiom in which the grammar, the customary cadence, the phrasing, even the word-structure of his own tongue are subjected to the vocabulary, syntax, phonetic patterns of the text which he is translating or, more exactly, seeking to inhabit and only transcribe. (Steiner 1975, 1992 ed.:332)

Men litteralisme af denne lucide, næsten krampagtige art har i sig en kreativ sproglig patologi. Opsat på at fordybe sig totalt i originalen, beredt til ikke fuldt ud at indlemme sine tilegnelser i sin egen tale og kultur, viger oversætteren tilbage ved grænsen ... han frembringer et "interlingua", et kentauragtigt idiom, hvori grammatikken, den vante kadence, fraseringen, endog ordstrukturen i hans modersmål er underlagt ordforrådet, syntaksen, de fonetiske mønstre i den tekst, han oversætter eller, mere eksakt, søger at indleve sig i og kun transskribere. (Steiner 1975, 1992 udg., 332).

Ifølge Steiner arbejder litteralisten "mellem linierne" og fremstiller "en rigorøs interlineær", som er "et ingenmandsland i det psykologiske og lingvistiske rum". (Steiner 1975, 1992 udg., 332–333).

At the trivial level, this strangeness will produce [a] mass of "translationese" ... Texts concocted of unexamined lexical transfers, of grammatical hybrids which belong neither to the source nor to the target language are the inter-zone or rather limbo in which the rushed, underpaid hack translator works. (Steiner 1975, 1992 ed.:332–333)

På det overfladiske niveau vil denne særegenhed frembringe en masse "translatorese" ... Tekster sat sammen af ukontrollerede leksikalske overføringer, af grammatiske hybrider, der hverken

tilhører kildesproget eller målsproget, er den mellemzone eller rettere det limbus, hvori den fortravlede, underbetalte rutineoversætter arbejder. (Steiner 1975, 1992 udg., 332–333).

Ifølge Steiner er en sådan krampagtigt ordret oversættelse “næppe bestemt til at stå alene. Den tvinger os tilbage til originalen, som den så kaster glans over ...” (Steiner 1992, 338). Martinus’ bøger skal imidlertid kunne stå alene, og oversætteren må huske på, at han oversætter for et publikum uden kendskab til dansk eller til de originale værker. Her er en målsproget korrekturlæser uden noget kendskab til dansk til særlig stor nytte med henblik på at afsløre ens egen blindhed over for danismer og translatoreser – en blindhed, der let opstår, når den udenlandske oversætter har boet i Danmark nogle år (jfr. Pedersen 1987, 38). En “paralleltekst”-udgave af Martinus’ bøger kunne være et interessant fremtidsprojekt, men det er ikke nogen realistisk idé lige nu, da så forholdsvis få af Martinus’ 42 bøger for tiden foreligger i oversættelse.

Der kan siges meget til fordel for Steiners modstand over for en sådan litteralisme, selv om Nabokovs standpunkt til tider kan være en brugbar løsning (som i det foregående). Det har imidlertid aldrig været Martinus’ hensigt, at oversættelser af hans værker skulle udkomme på “dansk-engelsk” eller “dansk-fransk” osv, for så vidt noget sådant kunne undgås (jfr. Browning om “Greek English” citeret i Steiner 1992, 332).

Der skal skelnes nøje mellem reelle og nødvendige krav om indhold på den ene side og formalistiske krav til sprogform på den anden side. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992, 105).

At vælge en hensigtsmæssig udgave af Bibelen

I det ovenstående er det søgt vist, at valget af den udgave af Bibelen, der er bedst egnet til formålet og at holde fast ved dette valg, ikke er nogen let sag. Generelt foretrække jeg King James udgaven fra 1611, simpelthen fordi jeg finder den meget smuk, og fordi det er den mest alment kendte og mest citerede, men som de førnævnte eksempler viser, er det ikke uden problemer. Et argument mod The New International Version er dens gengivelse af budet “Du skal ikke ihjelslå” som “You shall not murder” (2 Mos. 20,13). I King James udgaven står der “Thou shalt not kill”. Her er der en verden til forskel i meningen, som skaber stor forvirring for dem, der gerne vil overholde budene. På engelsk kan man kun myrde mennesker, men man kan ihjelslå alt, der lever, inklusive mennesker, dyr og planter og de mikroorganismer, de har i sig. Dette bud citeres gennem alle Martinus’ værker, ikke blot i forbindelse med drab af mennesker men også drab af alle levende ting. Her svarer King James udgaven mere præcist til Martinus’ fortolkning af budet. Fortalerne for dynamisk ækvivalens, blandt dem Nida, var interesseret i læserens reaktion på den oversatte tekst, der skulle svare så nøje til det oprindelige publikums reaktion, som kulturelle og historiske rammer ville tillade.

Dynamic equivalence is ... to be defined in terms of the degree to which the receptors of the message in the receptor language

respond to it in substantially the same manner as the receptors in the source language. (Nida and Tauber, 1969:24)

Dynamisk ækvivalens er ... at definere som udtryk for den grad, hvori modtagerne af budskabet i modtagersproget reagerer derpå i alt væsentligt på samme måde som modtagerne på kildesproget. (Nida & Tauber 1969, 24).

Hvis denne reaktion savnes ... vil oversættelsen have fejlet i opfyldelsen af sit formål. (Nida & Tauber 1969, 24).

Som vi har set, ville de to oversættelser af "Du skal ikke ihjelslå" føre til to helt forskellige reaktioner fra læserens side, to helt forskellige handlemåder.

Det er for meget forlangt, at oversættere af Martinus' værker skal forske i bibeltestens oprindelige betydning, men det er vigtigt, at de gør sig bekendt med Martinus' fortolkning af den, før de beslutter sig for en bestemt bibeloversættelse.

Budenes nummerering

Man skal også være opmærksom på budenes nummerering, da de nummereres forskelligt i engelske og danske bibeludgaver.

Dette skyldes, at man på dansk følger den lutherske nummerering, som slår det første og andet bud sammen og deler det tiende bud i to. Der kan helt klart ske misforståelser, hvis man ikke er vidende om dette. (Sørensen 1991, 77).

GENRE

Åndelig litteratur

Uanset de vanskeligheder det indebærer at definere, hvad litteratur er (jfr. Pedersen 1988, 72–79), vil jeg vove den påstand, at Martinus' værker er faglitterære tekster men er et betydningsfuldt og væsentligt bidrag til den 20. århundredes åndelige litteratur. De er afgjort ikke teknisk litteratur, i den forstand en instruktionsbog til en bil er det, men de indeholder afsnit, som er mere tekniske, analytiske og filosofiske, end de er poetiske. Uddrag 1, der er en beskrivelse af de første 63 såkaldte *livssubstanser*, er et eksempel på et sådant afsnit, ligesom analysen af talsystemet længere henne i samme bind (*Livets Bog 3*, 1941, 1249–1289). Modsætningsvis er der også passager, der er mere poetiske end tekniske, og Uddrag 4 er et eksempel herpå. Atter andre passager er af et mere fortællende tilsnit (f.eks. Uddrag 2).

I tillid til, at jeg gavner læserne mere ved at gøre min bog til en arbejdsmark eller træningsmark for deres åndsevner end ved at gøre den til let, sentimentalt underholdningsstof, har jeg valgt det førstnævnte ... (Martinus: *Menneskehedens Skæbne* 1933, 1979 udg., 23).

Trods dette er der meget i Martinus' værker, der vil fornøje læseren. Ved at betragte Martinus' værker som litteratur accepterer jeg forpligtelsen til "at fornøje og belære" (Pedersen 1988, 77), alt imens jeg ihukommer, at

Martinus' karakteristiske sprogform og stil skal gengives i mulig udstrækning. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992, 106).

Indhold skal dog prioriteres højere end form, hvor kravet til begge ikke kan imødekommes samtidigt. Åndelig belæring må prioriteres frem for litterær fornøjelse.

Stil

... Det [er] vigtigt at fastslå, at enhver nogenlunde behændigt sammenstillet tekst har et vist stilistisk enhedspræg, og at det er det, man må søge at gribe og ved oversættelse gengive. (Pedersen 1987, 118).

Stilen i hele *Livets Bog* er gennemgående formel med lejlighedsvis et poetisk eller inspireret beskrivende udbrud. Brugen af første person ental er sjælden og betydningsfuld, når det endelig sker. Brugen af første person flertal forekommer lidt oftere.

Det er disse Væseners Mentalitet, vi har udtrykt som "Djævlebevidsthed". (*Livets Bog* 7, 1960, 2873, se Uddrag 3).

Nogle steder synes jeg ikke, det betyder andet end "Jeg, Martinus og du, læseren". Andre steder forvirrer denne brug af "vi" såvel læsere som oversættere. Jeg gætter på, at det sommetider hentyder til det forhold, at Martinus følte, han ikke var alene, når han skrev på *Livets Bog* og tegnede sine symboler. Han følte, han fik støtte fra væsener i de åndelige verdener.

Da jeg en dag stod ved mit tegnebord og lagde sidste hånd på dette symbol [hovedsymbolet – *Det Evige Verdensbillede*], blev jeg klar over, at jeg ikke var alene. På hver side af mig stod en hvidklædt skikkelse, en "åndelig mester". Helt tavse og passive stod de en stund med korslagte arme og betragtede symbolet. Så nikkede de og forsvandt igen. Men fra den dag mærkede jeg, at jeg havde hele den åndelige verdens sympati. (*Martinus' Erindringer*, 1987, 82–84).

Der er i alle tilfælde ingen grund til at ændre "vi" til første person ental i oversættelsen, som nogen har overvejet at gøre.

Efterskriftet i *Livets Bog* er et af de steder, hvor Martinus undtagelsesvis bruger første person ental overalt. De tolv lovprisende passager i efterskriftet er meget personlige, formelle og ophøjede i stilen. De udtrykker Martinus' taknemmelighed for det ubegrænsede, evige verdensbillede og løsningen på livsmysteriet, som åbenbares for ham i 1921. De indledende ord vil tjene

som eksempel på, hvordan jeg har prøvet at gengive denne stil:

Hellige Fader! – Du den eneste ene! (*Livets Bog* 7, 2905).

som jeg har oversat til

Holy Father! Thou who art the one and only! (Uddrag 4).

Her har jeg forsøgt at gengive den lovprisende stil i indledningsordene ved at tilføje “Thou who art”, et anstrøg af “Fadervor” (“Our Father, who art in heaven ...”). Det arkaiske sprog (“Thou who art” i stedet for “You who are”) er med til at fremhæve den alvorfulde, ophøjede lovprisende effekt. Jeg følte tillige, at det danske udråb behøvede et verbum for at blive flydende på engelsk.

Der er ... ingen tvivl om, at stil er betydningsbærende ... og ... at stilen giver en del af den information, modtageren får ... (Pedersen 1987, 116).

Martinus’ stil i efterskriftet siger os noget om hans forhold til Gud og til livet i almindelighed, og det samme gør hans stil gennem hele *Livets Bog*. Den fortjener derfor oversætterens omhyggelige hensyntagen.

TERMINOLOGI OG SYMBOLSK BRUG AF SPROGET

Analyse af terminologi

Ethvert forsøg på at etablere oversættelsesækvivalenter på ... fagområder må ... bygge på en grundig forudgående analyse af det terminologiske system og de realiteter, der ligger til grund for det. (Kewley-Draskau 1994, 98).

Endskønt Martinus’ værker er mere litterære end tekniske, har de dog deres egen terminologi, som oversættere må analysere, før de vælger ækvivalenter på målsproget. Mange af disse udtryk er dannet ved at lave nye sammensatte ord med almindelige bestanddele, for eksempel *livssubstans* (hvor *liv* og *substans* er hverdagsord) i Uddrag 1, *moderenergi* (*moder/energi*) i Uddrag 3 og *polorgan* (*pol/organ*) i Uddrag 3. Dette letter deres tilgængelighed for den oprindelig dansktalende læser. Oversætteren bør stile efter den samme lethed på målsproget.

Så langt som det er muligt, skal der konsekvent benyttes en gennemgående terminologi – som Martinus har gjort det på dansk. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992, 105).

Terminologi i Uddrag 1

Af de specielle udtryk i Uddrag 1 (*livssubstans*, *urbegæret*, *kosmisk kemi*, *jeg’et*, *sult* og *mættelse*), har *livssubstans* voldt størst vanskelighed. Det er et vanskeligt begreb at forstå, og hvad man ikke forstår, kan man næppe

heller oversætte. Martinus hjælper til ved at definere udtrykket temmelig udførligt nogle sider længere fremme (*Livets Bog 3*, 1941, 972–974) og konkluderer:

At en Ting udtrykkes som en "Livssubstans" betyder altsaa ikke altid, at den er en "Substans" i dette Ords vante Betydning. Det kan ... ogsaa betyde, at den er en "immateriel" Detaille i selve Bevidsthedens Analyserække. (Livets Bog 3, 1041, 974).

Her, som så mange andre steder i *Livets Bog*, står vi over for symbolsk brug af sproget. Fordi den åndelige forfatter, modsat romanforfatteren og digteren, må beskrive oplevelser og problemer, der ligger uden for det materielle område og derfor uden for almindelige sprog ...

Han må da i sådanne tilfælde selv skabe sine ord eller udtryk, ligesom han også i mange tilfælde må låne ord fra sproget, der oprindeligt er udtryk for materielle realiteter, og benytte disse som udtryk for åndelige problemer. (KOSMOS 1933 nr. 6, citeret i *Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992*, 98).

Først legede jeg med tanken om at bruge "vital substances" men fandt, at dette kunne misforstås som "important" substanser og genoversættes som "livsnødvendige substanser", hvorpå jeg, inspireret af titlen på Ronald Beesleys bog *Substance of Thought* (1975), bestemte mig for "Substances of life". "Life-substances" blev kun genstand for en flygtig overvejelse, da det lyder som en danisme, et eksempel på translatorese. (Når dette er sagt, kan der meget vel være situationer, hvor ingen anden løsningstype er mulig).

Terminologi i Uddrag 3

Uddrag 3 er rigt på speciel terminologi. Her finder vi navnene på de seks riger i udviklingens spiralkredsløb. Martinus starter med to velkendte udtryk: *planteriget* og *dyreriget* og går derefter over til at beskrive fire mindre kendte riger: *det rigtige menneskerige*, *vidomsriget*, *den guddommelige verden* og *salighedsriget*. De frembyder ingen særlige vanskeligheder, men man skal være sikker på at vælge udtryk, man kan leve med, eftersom de gentages hundredvis af gange i Martinus' værker. Af de seks *grundenergier* er "tyngdeenergi" den, der giver det største problem. Her er det igen stort set et spørgsmål om at forstå, hvad Martinus mener. Han definerer "tyngdeenergi" således (Martinus' kursiv):

Men Side om Side med denne ["Intelligensenergien"] eksisterer Tyngde- eller Lidelsesenergien dog stadig, og i Forbindelse med denne vil den sluttelig forædle Følelsesenergien, saaledes at denne bliver i Harmoni med Intelligensenergien. (Livets Bog 1, 1932, 217).

Som vi allerede før har antydnet, udgør Intolerance det samme som Had, Vrede eller Indignation. *Men da alle Former for saadanne Realiteter Udgaar fra eller repræsenterer en kosmisk Grundenergi, vi senere skal lære at kende under Begrebet "Tyngdeenergien", og*

hvis Natur maa udtrykkes som eksplosiv, hvilket vil sige, at der i alle Manifestationer, hvor denne Energi er i Overvægt, opstaar Ødelæggelse, Adsplittelse, Krig, Mord, Drab, Lemlæstelse samt alle Former for Sygdomme, vil Intolerancen saaledes være at stadfæste som hovedsagelig bestaaende af denne Energi. (Livets Bog 1, 1932, 197).

Ved dyriske Tendenser forstaas saadanne Manifestationer, der kommer til Udløsning paa Basis af det paagældende Individ særligt udviklede Organer og Evner for Modtagelighed af “*Tyngdeenergien*”, der igen i Følge sin eksplosive Natur overalt, hvor den har Overherredømmet over de andre gennem samme Individ strømmende kosmiske Grundenergier, kommer til Udløsning som “*Det dræbende Princip*”, hvilket igen vil sige det Princip paa Basis af hvilket enhver Form for Lidelse opstaar. (Livets Bog 1, 1932, 207–208).

Tyngdeenergien er jo den *mest materielle Energi, over for hvilken de andre Grundenergier derfor bliver af mere aandelig Natur.* (Livets Bog 1, 1932, 225).

“*Tyngdeenergien*” (Ilden eller Solenergien) er saaledes *Jeg’ets anden store Kraftkilde.* (Livets Bog 2, 1939, 439).

I *Livets Bog 1*, side 268, beskriver han endvidere elektricitet, stråler og bølger som “denne aandelige eller elektriske Form for Tyngdeenergi”.

Altså kan vi blive ved at kredse omkring udtrykket “tyngdeenergi” uden at komme til nogen særlig klar konklusion om Martinus’ grunde – bortset fra dets forbindelse med det fysiske – til at benævne det således. V&B3 har tre forslag for “tyngde”. Heaviness, weight og gravity, og jeg har ikke andre. Af tre onder må man vælge det mindste, så jeg har fulgt de tidligere oversætteres tradition og har valgt “gravity”. Skønt Sørensen hævder, at postmodificerede og præmodificerede konstruktioner er lige almindelige på engelsk (Sørensen 1991, 35), foretrækker jeg den postmodificerede konstruktion, dvs. *energy of gravity*, fremfor den præmodificerede, *gravity energy*.

Newmark skriver, at

... the final test [of a translation] should be for naturalness: read the translation aloud to yourself. (Newmark 1988:37)

... den endelige prøve [af en oversættelse] bør være for naturlighed: læs oversættelsen højt for dig selv. (Newmark 1988, 37).

Efter at have læst de pågældende passager højt fandt jeg, at *energy of gravity* lyder bedre og flyder lettere end *gravity energy*. Hvis det lyder bedre, er det utvivlsomt lettere at læse. Her er læseren endnu en gang undergivet den tosprogede meddelers subjective dom og kompetenceniveau. (Jfr. Pedersen 1987, 98 og Catford 1965, 27).

Man må også være opmærksom på, at ordet “tyngde” (ligesom navnene på alle de andre grundenergier) indgår i mange sammensatte ord i Martinus’ værker: *tyngdecenter, tyngdelegeme, tyngdelegemsfoster, tyngdevæsen, tyngdetanke, tyngdevariation, tyngdezone, tyngdeorgan, tyngdeenergistråle* for blot at nævne nogle få.

Uddrag 3 indeholder også eksempler på Martinus’ seksuelle terminologi, som f.eks. *polorgan, enpolet væsen, enpolethed, dobbeltpolethed, parrings-tilstand, forplantningstilstand og kærlighedsevne*.

Hvad angår *enpolet/dobeltpolet* og *enpolethed/dobeltpolethed*, står valget mellem *unipolar/bipolar, unipolarity/bipolarity* og *one-poled/double-poled, one-poled state/double-poled state*. De førstnævnte muligheder, som er neologismer, har den fordel, at de er fikse og lette at bruge i sammensatte ord og kollokationer. Der er dog den ulempe, at de ikke er hverdagsord eller -udtryk.

Martinus har i vid udstrækning benyttet dagligdags ord, udtryk og vendinger. Han har ikke brugt et akademisk sprog med unødvendigt “fine” vendinger og fremmedord, f.eks. mælkevej og ikke galakse, mellemkosmos og ikke interkosmos, dog reinkarnation og ikke genfødsel. (Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992, 105).

Martinus kunne have valgt et mere latinsk udtryk, hvis han havde villet. Jeg kunne tænke mig, at “bipolaritet” for eksempel ville være en mulig konstruktion på dansk. Indtil videre foretrækker jeg det mere klodsede *one-poled/double-poled* osv. (der også er neologismer eller i hvert fald nye anvendelser og kombinationer af velkendte ord), og har i sinde at få tilbagemeldinger fra læsere ved første lejlighed. (Jeg afprøver som regel mine bogoversættelser ved at udgive et foreløbigt oplag af dem og bruge dem i engelske studiekredse på Martinus Center i Klint, en praksis støttet af Nida & Tauber).

Despite all the tests that one might wish to make of a translation it seems that only the actual publication of sample materials can provide the kind of test necessary to judge the acceptability of a translation. (Nida and Tauber 1982:172)

Til trods for alle de prøver man kunne ønske at foretage af en oversættelse, er det tilsyneladende kun den faktiske udgivelse af prøvemateriale, der kan tilvejebringe den slags test, som er nødvendig for at bedømme, om oversættelsen er acceptabel. (Nida & Tauber 1982, 172).

Nida har følgende kommentar til oversættelsen af Det Gamle og Det Nye Testamente, som lige så godt kunne gælde for oversættelsen af Martinus’ *Det Tredie Testamente*:

With respect to the *level of language* to be used in the translation, priority is given to common language or popular language

translations over translations made in literary language. (Nida and Tauber 1982:177)

Med hensyn til det *sprogniveau*, der anvendes i oversættelsen, skal oversættelser på almindeligt sprog eller folkeligt sprog gå forud for oversættelser foretaget på litterært sprog. (Nida & Tauber 1982, 177).

Newmark forsvarer oversættelsen af neologismer på kildesproget til neologismer i målsprogsteksten:

... in a literary text, it is [the translator's] duty to re-create any neologism he meets on the basis of the SL neologism; in other authoritative texts, he should normally do so. (Newmark 1988:149)

... i en litterær tekst, er det [oversætterens] pligt at genskabe en neologisme, han kommer ud for, til en neologisme i målsprogets tekst; i andre autoritative tekster bør han normalt gøre det. (Newmark 1988, 149).

Kærlighedsevne volder ingen særlig vanskelighed. Jeg vil dog gerne gøre opmærksom på, at det er et af mange lignende udtryk, heriblandt *intuitionsevne*, *instinktevne*, *hukommelsesevne*. Her er det vigtigt at vælge en engelsk ækvivalent, der ikke bare kan passe til det pågældende udtryk men også til parallelle udtryk. Af denne grund har jeg valgt "faculty of love" (sml. faculty of intuition, faculty of instinct, faculty of memory) fremfor "ability to love", "capacity for loving" for blot at nævne to muligheder.

Udtrykket *parringstilstand* er et af mange (jeg har foreløbig fundet 29) sammensatte ord, der begynder med ordet *parring-*, eksempelvis *parringsanlæg*, *parringsaura*, *parringsbevidsthed*, *parringsfelt*, *parringsinstinkt*, *parringskærlighed*, *parringsobjekt*, *parringsprincip*, *parringsvæsen*. Jeg foretrækker "*copulation*" og "*copulatory*" fremfor "*sexual intercourse*" og "*sexual*", for det første fordi Martinus bruger ordet *parring* i forbindelse med såvel dyr som mennesker, og for det andet fordi han specifikt hentyder til selve parringsakten og ikke til kysseri, kæleri og andre aspekter af menneskelig seksualitet, og derfor er ordet "*sexual*" for vagt. På engelsk taler man ikke om, at dyr har seksuel omgang; de parrer sig ("mate" eller "copulate"). Martinus skelner mellem dyrisk seksualitet, ufærdig menneskelig seksualitet og færdig menneskelig seksualitet ("*det færdige menneske i Guds billede*"). Den valgte terminologi bør afspejle disse forskelle og skabe mindst mulig forvirring ved at være så præcis som mulig – selv om det medfører en vis grad af klodsethed. Det er grunden til mit valg.

Uddrag 2 og 4 har ikke givet nogen specielle terminologiske problemer.

SYNTAKSPROBLEMER

Præmodifikation og postmodifikation

Uddrag 4 illustrerer et syntaktisk problem, der er typisk for Martinus' skrifter, nemlig præmodifikation.

Jeg takker dig ... fordi du ... lader mig opnaa bevidst at opleve og forstaa denne din personlige mod mig rettede faderlige Røst, Opdragelse og Velsignelse. (*Livets Bog* 7, 1960, 2905) (min understregning).

Denne passage er skrevet først i 1920'erne (antagelig 1921) men ikke udgivet før 1960 og eksemplificerer Martinus' noget gammeldags, tyskprægede skrivemåde. Det engelske sprog muliggør ikke en sådan præmodificeret struktur, så jeg har ændret den til en postmodificeret:

I thank you and praise you for having given me sets of senses that enable me to hear, perceive and understand all the manifestations of Nature of life as being one with your almighty voice, manifestations that allow me consciously to experience and understand this life as your fatherly voice, education and blessing, which are addressed to me personally.

Her er vi undergivet de af det enkelte sprogs struktur påtvungne begrænsninger.

Ændringer – påtvungne eller ikke

Efterfølgende liste indeholder nogle af de påtvungne og frivillige ændringer, der er foretaget under oversættelsesprocessen.

Uddrag 1

Eksempel a)

“Kosmisk Kemi” udgør det samme som Jeg’ets Kolorering.
bliver på engelsk til:

“Cosmic chemistry” thus constitutes the colouring of the I.

Her bliver fire ord på dansk til eet på engelsk. “udgør det samme som” rummer en pleonasme, som på engelsk ville lyde klodset og uidiomatisk (jfr. constitutes the same as).

I næste sætning møder vi et lignende problem:

Men da denne Kolorering er Udtryk for Jeg’ets Viden, Tanke, Villie og Kunnen er den identisk med Jeg’ets Liv.

“At være identisk med” er synonymt med “udgør” og “udgør det samme som”, så jeg har valgt at oversætte det som “constitutes” som i den første sætning. Gentagelsen af det samme verbum skaber et stabiliserende punkt i to sætninger, som er fulde af uvante ideer (jfr. “Jeg’ets Kolorering”, “Kosmisk Kemi” osv.)

Eksempel b)

Alle Former for Manifestation, lige fra det mindste lille Suk i Mikrovæsenerens Mikrovæsener til de umaadelige Former for Energivælde, der styrer Verdener ...

bliver til

... to the vast and various floods of energy that govern worlds ...

Allitterationen af bogstavet “v” i “vast and various” opvejer her i nogen grad det uundgåelige tab af sådanne forskønnende træk andre steder, mens der ikke er sket noget semantisk tab. En ordret oversættelse (f.eks. “the vast forms of floods of energy”) ville være uskønt og uidiomatisk.

Uddrag 2

Eksempel c)

Det var jo Betingelsen for at komme ind i dette Livets helligste Omraade.

bliver til

This was, as we know, the prerequisite for entering this sphere, the most sacred sphere of life.

Ved at gentage ordet “sphere” omgår vi på en fiks måde den lidt kejtede danske konstruktion.

Eksempel d)

Men Rummet markeres alligevel her ved at være gennemstraalet af et gigantisk Lysocean.

Ideen om, at rummet eller evigheden kan markeres, er et mærkeligt begreb. Efter mange overvejelser gik der et lys op for mig og resulterede i det følgende:

But nevertheless the space here is defined by being permeated by a gigantic ocean of light.

Eksempel e)

Den sidste linie i denne passage lyder som følger:

Alt lyser i Guld, Guld og atter Guld.

Her står oversætteren over for en af mange poetiske udfordringer. Det viste sig vanskeligt at bibeholde den danske ordstilling. Da jeg ønskede at bevare den trefoldige gentagelse af “Guld”, ændrede jeg ordstillingen med følgende resultat:

Gold, gold – all is shining gold.

Uddrag 3

Eksempel f)

Languages differ essentially in what they *must* convey and not in what the *may* convey. (Roman Jakobsen, *On Linguistic Aspects of Translation* in Brower 1959:236)

Sprog afviger væsentlig fra hinanden ved hvad de *skal* udtrykke, og ikke ved hvad de *kan* udtrykke. (Roman Jakobsen: On Linguistic Aspects of Translation i Brower 1959, 236)

I første linie har vi en dansk konstruktion, der efterlader et hul, som må udfyldes på engelsk.

Og hvad har saa de kosmiske Analyser vist os med Hensyn til selve "det levende" ... (*Livets Bog* 7, 1960, 2863)

Jeg har oversat det som følger:

And what then have the cosmic analyses shown us as regards "that which is actually living" ...

Denne sætning er faktisk et spørgsmål men mangler et spørgsmålstegn, som jeg har tilføjet i den engelske udgave.

Eksempel g)

Man kan ikke forvente, at der led for led skal være overensstemmelse mellem kildesprogets og målsprogets ordklasser. (Pedersen 1987, 114).

I det følgende eksempel foretog jeg en ændring af ordklasse (navneordet Kulmination er blevet til verbet "culminate") for at undgå en ordret oversættelse af "komme til Udløsning" – en kluntet vending.

Men Mørkets Kulmination kan umuligt komme til Udløsning i en blot og bar Dyrebevidsthed. (*Livets Bog* 7, 1960, 2873).

But darkness cannot possibly culminate in a mere animal consciousness.

Uddrag 4

Eksempel h)

... literal translation is correct and must not be avoided, if it secures referential and pragmatic equivalence to the original. (Newmark 1988:68)

... ordret oversættelse er korrekt og må ikke undgås, hvis det sikrer henvisende og pragmatisk ækvivalens med originalen. (Newmark 1988, 68).

I det følgende eksempel har jeg oversat "sensesæt" som "sets of senses", fremfor blot "senses", selv om førstnævnte er lidt underligt. Martinus skrev "sensesæt" og ikke bare "sanser". Der kan være forskel.

Jeg takker dog ... fordi du har givet mig Sensesæt ... (*Livets Bog* 7, 1960, 2905).

Eksempel i)

Ofte beskriver Martinus et begreb ved at anvende flere synonymer ved siden af hinanden. – Det er gjort for at sikre forståelsen, men efter hans udtalelse behøver man ikke at gengive dem alle. (*Samarbejdsstrukturen – Martinus Institut 1992, 106*).

I fjerde linie af den danske tekst er der to synonymer, som kun har een engelsk ækvivalent:

... den almægtige Røst og Stemme ... (*Livets Bog 7, 1960, 2905*).

Eksempel j)

Sætningen i Eksempel i) fortsætter og indeholder en vanskelig konstruktion: “ ... denne din ...”. Ordret oversat lyder det underligt på engelsk. Her har jeg gentaget ordet “life” fra tidligere i sætningen: (“understand this life as your ...”), har tilføjet “as” og fjernet “og” for ikke at tabe den oplysning, at “Nature or life is defined as God’s fatherly voice, education and blessing”. To linier længere nede: (denne din himmelske stemme) har jeg oversat den samme konstruktion ordret, da det nu er klart, hvad denne henviser til, så der tabes ikke nogen oplysning.

I thank you and praise you for having given me sets of senses that enable me to hear, perceive and understand all the manifestations of Nature and life as being one with your almighty voice, manifestations that allow me consciously to experience and understand life as your fatherly voice, education and blessing, which are addressed to me personally.

Eksempel k)

Ud fra tanken om at ville skabe en lille smule litterær opmuntring har jeg oversat “sneklædte tinder” som “snow-clad summits” i stedet for “peaks”, “tops” eller “pinnacles”. Allitterationen med “s” smelter fint på en tunge, der ikke læsper.

Eksempel l)

Glæder og fryder eder, og salig, salig, salig ... (*Livets Bog 7, 1960, 2905*).

Den første del af denne sætning er et skjult citat fra Bibelen, som allerede er kommenteret i det foregående. Ordet “salig” i anden del er også fra Bibelen – fra bjergprædikenen. I denne anden del har jeg tilføjet verbet “be” for at få sætningen til at give en slags mening.

Rejoice and be exceedingly glad, and be blessed, blessed, blessed; ...

Den endelige dom

Der kan laves en dårlig oversættelse enten ved at holde sig for tæt til de originale danske ord og konstruktioner (Nidas formel ækvivalens, jfr. Nida 1964, 166 ff.) eller ved parafrasering; “ved tilføjelse, udeladelse eller fordrejning af budskabet”. (Nida & Tauber 1982, 173). Den gode oversættelse derimod “fokuserer på meningen eller indholdet som sådan og sigter mod at bevare det intakt” (Nida & Tauber 1982, 173), selv om dette indebærer – som det uundgåeligt må – ændringer i den formelle struktur.

Nida citerer tre kriterier for bedømmelse af en oversættelse: 1) den korrekthed hvormed modtagerne forstår originalens budskab, 2) forståelsens lethed, og 3) den indlevelse en person oplever som resultat af oversættelsesformens hensigtsmæssighed. Han skriver:

Perhaps no better compliment could come to a translator [of the Bible] than to have someone say, “I never knew before that God spoke my language”. (Nida and Tauber 1982:173)

Den bedste kompliment, der kunne gives til en oversætter (af bibelen) er nok, at nogen ville sige: “Jeg har aldrig vidst, at Gud talte mit sprog”. (Nida & Tauber 1982, 173).

Jeg ville være tilfreds, hvis læserne af *Livets Bog* på engelsk følte, at Martinus talte deres sprog.

Litteraturfortegnelse

- Beesley, Ronald: Substance of Thought (1975)
- Bibler: The Holy Bible King James Version (1611) and The New International Version (1978)
- Catford, J.C.: A Linguistic Theory of Translation (1965)
- Engelbrecht, John: Den Intuitive Tanke II – Fra Lao Tse til Martinus – en idéhistorisk udviklingslinie (1982)
- Hvolby, Aage: “Martinus og Bibelen” from KOSMOS, Martinus Institut (1973)
- Jakobsen, Roman: “On Linguistic Aspects of Translation” in On Translation, ed. Brower (1959)
- Kewley-Draskau, Jennifer: “Om oversættelse af fagsprog” from Oversættelseshåndbogen eds. V.H. Pedersen og N. Krogh-Hansen (1994)
- Martinus: Livets Bog, bind 1–7 (1932–1960)
- Martinus: Det Evige Verdensbillede, bog 2 (1964)
- Martinus: Det Evige Verdensbillede, bog 3 (1968)
- Martinus’ Erindringer (1986)
- Martinus: Menneskehedens Skæbne (1933)
- Martinus Institut: Samarbejdsstrukturen (1992)
- Nabokov, Vladimir: “Problems of Translation: *Onegin in English*” from Theories of Translation, ed. Schulte and Biguenet (1992)
- Newmark, Peter: A Textbook of Translation (1988)
- Nida, Eugene: Toward a Science of Translating (1964)
- Nida and Tauber: The Theory and Practice of Translation (1969)
- Pedersen, Viggo H.: “Text Type and Literary Translation” in Essays on Translation (1988)
- Pedersen, Viggo H.: Oversættelsesteori (1987)
- Steiner, G.: After Babel (1975, 1992 edition)
- Sørensen, Knud: English and Danish Contrasted (1991)

Om at oversætte Martinus

Hvad kendetegner en god oversættelse? Hvilke metodiske værktøjer kan være oversætteren til hjælp? Hvilke specifikke problemer gør sig gældende for arbejdet med at oversætte Martinus' værk?

Kunsten at oversætte og overvejelserne derover har udviklet sig til en universitetsdisciplin, en videnskab. Mary McGovern har studeret denne videnskab på Københavns Universitet og i denne sammenhæng forfattet to afhandlinger om at oversætte Martinus.

Världsbild förlag ønsker med dette skrift at gøre Mary McGovern's afhandlinger – her i dansk oversættelse – tilgængelige for flere.

Mary McGovern er uddannet violinpædagog og lærer i Alexanderteknik. Hun har oversat en stor del af Martinus' værk til engelsk og var i 20 år redaktør for den engelske udgave af tidsskriftet Kosmos, der udgives af Martinus Institut i København. Hun har været medlem af undervisningsudvalget på Martinus Institut siden 1991 og er aktiv i Instituttets oversættergruppe. For tiden udgives Martinus' værker på dansk samt 19 andre sprog.

Världsbild förlag

www.varldsbild.se